وتەی بیستەم

بریتی‌یە لـە دوو مەقام

مەقامی یەكەم

بسم الله الرحمن الرحيم

(وَإِذْ قُلْنا لِلْملئِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ فَسَجَدُوا اِلاّ إبْليسَ) (البقرة:٣٤).

(إنَّ الله يَأمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً) (البقرة:٦٧).

(ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً)(البقرة:٧٤).

ڕۆژێكیان ئەم ئایەتە پیرۆزانەم دەخوێندەوە. یەكسەر لە ڕێژنەی نووری قورئانی پیرۆزەوەو لە نێوان "سێ سەرنج"دا ئیلهامێك لە ڕووی دڵمدا كرایەوە. تاكو ڕێ لە وەسوەسە و چرپە و خەیاڵ و ختوورەكانی شەیتان بگرێت.

شێوەی گومانەكەش، كە شەیتان هاویشتی، بەم جۆرەی خوارەوە بوو:

وتی:

ئێوە دەڵێن قورئان ئیعجازبەخشە و لە چڵەپۆپەی ڕەوانبێژی‌دایە و لە هەموو كاتێكیش‌دا ڕێنمایی‌یە بۆ هەموو جیهانەكان.. بەڵام ئایا بۆچی چەند ڕووداوێكی جوزئی باس دەكات و بە چەشنی ڕووداوی مێژوویی دەیانگێڕێتەوە و بە جەخت لەسەركردنەوە دووپاتیان دەكاتەوە؟ هەروەها چی داخوازی ئەوەیە كە ڕووداوێكی جوزئیی چەشنی "سەربڕینی مانگایەك" لە ناوەندی گەلێ وەسفی گرنگ‌دا باس بكرێت بە ڕادەیەك كە سوورەتەكەش هەر بە ناوی "البقرة"وە ناو بنرێت؟

پاشان قورئان بە گشتی ڕێنمایی كەسانی ژیر و هۆشمەند دەكات و لە زۆر شوێنی‌دا دەفەرموێ: **(اَفلا يعقلون)** واتە كارەكان بۆ ژیری دەگێڕێتەوە.. كەچی ڕوودانی سوژدەبردنی مەلائیكەتان بۆ حەزرەتی ئادەم = دروودی لەسەر بێت = كارێكی سەرتاپا غەیبی‌یە و هیچ ڕێگایەك نی‌یە كە ژیری بەهۆیەوە پەیی پێ ببات،

مەگەر بە تەسلیمبوون و ملکەچی‌یەك کە دوای ئیمانێکی بەهێزی دامەزراو مرۆڤ بەدەستی بهێنێت؟

پاشان کامەیە ڕووی "هیدایەت" لەو باسانەی قورئاندا کە لە بارەی چەند حاڵەت و دۆخێکی سروشتیی ئەوتۆوە دەدوێت کە بە "ڕێکەوت" دێنە ڕێی بەردەکان؟ ئایا بۆچی گرنگی‌یەکی لەڕادەبەدەریان پێ دەدات؟

ئەمە شێوەی گومانەکەی شەیتان بوو.

شێوەی ئەو سەرنجانەش کە ئیلهام کران. ئەمانەی خوارەوە بوون:

سەرنجی یەکەم:

قورئانی "دانا" چەندین ڕووداوی جوزئیی تێدایە. بەڵام لە پشتی هەموو یەکێ لەو ڕووداوانەوە دەستوورێکی هەمەکیی مەزن دانراوە، ئەو ڕووداوە هەندەکی‌یانەش بۆیە باس‌دەکرێن چونکە بەشێکن لە یاسایەکی گشتی و شموولی و هەمەکی.

بۆ نموونە: ئایەتی پیرۆزی: (**وَعلَّمَ آدمَ الأسماءَ كُلَّها**) (البقرة: ٣١) ڕوونی دەکاتەوە کە فێرکردنی ناوەکان(تعليم الأسماء) یەکێکە لە موعجیزاتی حەزرەتی ئادەم = درووودی لەسەر بێت = تاکو توانا و لێهاتنی ئەو بۆ "جێ‌نشینیی سەر ڕووی زەوی" لە بەرچاوی مەلائیکەتاندا ئاشکرا بکرێن. جا ئەم ڕووداوە هەرچەند هەندەکی‌یە، بەڵام چمکێکە لە دەستوورێکی هەمەکی‌دا، کە بریتی‌یە لەوەی:

مرۆڤ، کە خاوەنی توانا و لێهاتنێکی زەبەندە و گشتی‌یە، لە ڕێی فێربوونی هونەر و زانستە زۆر و لەژمارەبەدەرەکانەوە، کە سەرجەم بوونەوەران دەگرنەوە و، فێربوونی ئەو زانیاری‌یە زەبەندانەی کە شموولی سەرجەم سیفات و کاروبارە پڕ لە دانستەکانی بەدیهێنەری بەخشندە دەکەن، توانیی لەم ڕێ‌یەوە لە هەڵگرتنی ئەمانەتی هەرە مەزن‌دا پلەی "باشترین" نەك هەر تەنها بەسەر مەلائیکەت‌دا بەڵکو بەسەر ئاسمانەکان و زەوی و چیاکانیش‌دا بەدەست بهێنێت.

هەروەك قورئان باسی خەلافەتی مەعنەویی مرۆڤ دەکات لەسەر زەوی‌دا، دەریشی‌دەخات کە ڕووداوی جوزئی و غەیبیی سوژدەبردنی مەلائیکەتان و

سوژدەنەبردنی شەیتان بۆ حەزرەتی ئادەم، چمکی دەستووریکی بینراوی هەمەکی و یەکجار فراوانە. لە هەمان کاتیشدا ڕاستی‌یەکی مەزن ڕوون دەکاتەوە کە بریتی‌یە لەوەی: قورئان کاتێ باسی گوێڕایەڵیی مەلائیکەت بۆ خودی حەزرەتی ئادەم و خۆ بەگەورەزانین و مل‌نەدانی شەیتانیش بۆ سوژدەبردن دەکات، دەیەوێ خەڵکی تێبگەیەنێت کە زۆربەی بوونەوەرە ماددی‌یەکان و ئەوانەش کە وەکیل و نوێنەری ڕۆحانیی ئەوانن، تێکڕا ئامادە و ڕام‌کراون بۆ سوودگەیاندنی تەواوەتی بە سەرجەم هەست و نەستەکانی مرۆڤ و، هەموویان ملکەچ و گوێڕایەڵی مرۆڤن.. هەروەها خەڵکی تێدەگەیەنێت کە تەنها مادده زیانبەخشەکان و نوێنەر و دانیشتووە چەپەڵەکانی ئەو مادده زیانبەخشانەن کە توانا و لێهاتنی سروشتیی مرۆڤ تێك‌دەدەن و لە ڕێ دەیترازێنن و بەرەو خراپکاری و گومڕایی دەیدەنەبەر. ئەمەش وا لەو ماددانە دەکات کە ببن بە دوژمنی سامناکی مرۆڤ و، تەگەرەی گەورە لە ڕێی بەرزبوونەوەی مرۆڤدا بەرەو کەمالات، دادەنێن.

جا کاتێ کە قورئانی پیرۆز ئەم گفت‌وگۆیە لەگەڵ حەزرەتی ئادەمدا = کە تەنها یەك کەسە و ڕووداوەکەش جوزئی‌یە = ساز دەکات، لە ڕاستی‌دا بەمە گفت‌وگۆیەکی بەرز و بڵندی لەگەڵ سەرانسەری بوونەوەران و سەرجەمی گرۆی مرۆڤدا ساز داوە.

سەرنجی دووهەم:

ئاشکرایە کە زەوی‌یەکانی " میسر" وشك و برنگ و ڕووتەڵن، چونکە بەشێکن لە "بیابانی مەزن". کەچی بەهۆی پیت و بەرەکەتی ڕووباری نیلەوە گەلێ داهاتی زۆر بەرهەم دەهێنن، بە ڕادەیەك کە دەڵێی ئەو زەوی‌یە وشك و برنگانە مەزرایەکن هەمیشە داهاتی زۆر بە دانیشتوانی ئەوێ دەبەخشن. لەبەر ئەوە، بوونی ئەم بەهەشتە فراوانە لە تەنیشتی ئەو بیابانە وشکەی کە پزیسکی ئاگری لێ دەبێتەوە، کارێکی وای کردووە کە "جووتیاری" و "کشت‌وکاڵ" لای خەڵکی میسر گەلێ پەسەند و مایەی حەزلێ‌کردن بێت، بە ڕادەیەك کە لە سروشت و هەستیاندا ڕۆچووە. تەنانەت ئەو حەز و خۆشەویستی‌یەیان بۆ کشت‌وکاڵ، جۆرە بەرزی و قودسییەتێکی بە کشت‌وکاڵ و پاشان بە هۆکارەکانی کشت‌وکاڵیش (وەك: گا و مانگا) بەخشیوە. بە ئەندازەیەك کە

خەڵکی میسری ئەو ڕۆژگارە تا ڕادەی "پەرستن" ڕێز و قودسییەتیان بۆ گا و مانگا دانابوو. جا نەوەی ئیسرائیلیش کە لەم ناوچەیەدا و لە باوەشی ئەم ژینگە و دەوروبەرەدا گەشەیان کردبوو، هەندێ شتیان لە سروشتی خەڵکی ئەوێ وەرگرتبوو، وەك لە ڕووداوی بەناوبانگی "گوێرەکە"کەوە هەستی پێ دەکرێت.

جا قورئانی پیرۆز بە باسی سەربڕینی تەنها یەك مانگا تێماندەگەیەنێت کە حەزرەتی مووسا = درووودی لەسەر بێت = بە پێغەمبەرایەتی‌یەکەی خۆی چەمکی "گا پەرستی"ی سەربڕی. ئەو چەمکەی کە ئاوێتەی دەماری نەتەوەکەی بووبوو، بە درێژایی ڕۆژگاریش لە توانا و لێهاتنیاندا پەرەی سەندبوو.

واتە قورئانی پیرۆز. بە جۆرێکی ئیعجازبەخش و لە ڕێی باسکردنی ئەم ڕووداوە هەندەکی‌یەوە، دەستوورێکی هەمەکی و دەرس و پەندێکی پێویستی "دانایی" دەخاتە ڕوو، کە هەموو کەسێك لە هەموو کاتێکدا پێویستی پێی دەبێت.

کەواتە بە گوێرەی ئەمانەی باسکران، بۆ خۆت تێ‌بگە لەوەی کە:

ئەو ڕووداوە هەندەکی‌یانەی بە شێوەی ڕووداوی مێژوویی لە قورئانی پیرۆزدا باس کراون، هەریەکەیان چمك و بەشێکی چەند دەستوورێکی هەمەکی و گشتین کە ئەو ڕووداوانە دەریاندەخەن. تەنانەت هەموو ڕستەیەکی ئەو حەوت ڕستانەی چیرۆکی حەزرەتی مووسا = درووودی لەسەر بێت = کە لە قورئاندا دووپات بوونەتەوە. دەستوورێکی هەمەکیی مەزنی تێدایە. وەك لە کتێبی "لوامع"دا ڕوونمان کردووەتەوە، گەر حەز دەکەیت سەری لێ بدە.

سەرنجی سێهەم:

خوای گەورە دەفەرموێ:

﴿ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الاَنْهارُ وَاِنَّ مِنها لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْماءُ وَاِنَّ مِنها لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ الله وما الله بِغافِلٍ عَمّا تَعْمَلُونَ﴾ (البقرة: ٧٤).

کاتێ ئەم ئایەتە پیرۆزانەم دەخوێندەوە، ئەو شەیتانەی کە وەسوەسەی بە دڵدا دەهێنام، وتی:

باس کردنی چەند حاڵەتێکی سروشتیی بەردی ئاسایی بە جۆرێك کە وا بگەیەنێت مەسەلەیەکی مەزن بێت، لە کاتێکدا کە لای خەڵکی شتێکی زانراوە، چ مانایەکی تێدایە؟ یان هۆکار و پەیوەندی لەم باسەدا چی‌یە؟ چ داخواز و پێویستی‌یەك بۆ باسکردنیان هەیە؟

یەکسەر، بۆ بەربەستی ئەم گومانە، لە ڕێژنەی قورئانی پیرۆزەوە ئەم ئیلهامە بۆ دڵم هات:

بەڵێ.. پەیوەندی و، هۆکار و، داخواز و، پێویستی بۆ ئەم باسە هەیە. تەنانەت پەیوەندی‌یەکە هێندە بەهێزە و واتاکەش ئەوەندە گەورەیە و ڕاستی‌یەکەش وەها مەزنە کە مەگەر تەنها: ئیعجاز و پوختیی قورئانی پیرۆز و نەرمونیانیی قورئان لە ڕێنمایی‌دا، بتوانێت تێگەیشتنی بۆ مرۆڤ ئاسان بکات.

پوختە لێدوان(الإيجاز) کە یەکێکە لە بناغە گرنگەکانی ئیعجاز.. هەروەها نەرم ونیانی لە ڕێنمایی‌دا و جوانیی تێگەیاندن، کە یەکێکن لە نوورەکانی ڕێنمایی قورئانی پیرۆز، داخوازی ئەوەن: ڕاستی‌یە هەمەکی و دەستوورە نادیار و تەماوی‌یە گشتی‌یەکان بە شێوەیەکی جوزئیی ئەوتۆ باس بکرێن کە لەگەڵ ئولفەت و ڕاهاتنی عەوام(گشتیی خەڵکی)دا بگونجێت کە زۆربەی جەماوەری قسەبۆکراوی قورئانی پیرۆزن. هەروەها داخوازی ئەوەن کە تەنها چەند چمك و وێنەیەکی سادە و ساکاری ئەو ڕاستی‌یە مەزنانە بۆ بیرکردنەوەی سادەی ئەو عەوامانە بخرێنە ڕوو. جگە لەمانەش دەبێ ئەو کارسازی‌یانەی خوای گەورە کە لە ژێر زەوی‌دا ڕوو دەدەن و کاری دەراسـای خواوەندن و پەردەی ڕاهاتن و ئولفەتیان بەسەردا دراوەتەوە، بە شێوەیەکی کورت و پوخت باس بکرێن.

جا لەسەر ئەم بناغەیە، قورئانی پیرۆز لەم ئایەتانەدا دەفەرمووێت:

ئەی نەوەی ئیسرائیل و ئەی نەوەی ئادەم! چی وای لـێ کردوون کە دڵانتان ئەستوور بووە و لە بەرد ڕەقتریان لـێ هاتووە؟ خۆ ڕەقترینی بەردەکان، کە چینێکی گەورەی بەردی ڕەق پێكدەهێنن لە ژێر چینی گڵی گۆی زەوی‌دا، بە

تەواوەتی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خواوەندن، ملکەچی تەواوەتیی بەڕێکردنی کارەکانی پەروەردگارن. چونکە هەروەك "فەرمانەکانی خواوەند" لە پێكهاتنی درەخت و ڕووەکەکاندا بە ئاسانی‌یەکی ڕەها بەڕێ دەچن، بە هەمان جۆر و هەمان ئاسانی و بەوپەڕی ڕێكوپێکی، فەرمانەکانی خواوەند لەو بەردە ڕەق و تەقانەی ژێر زەویشدا بەڕێ دەچن و جێبەجێ دەکرێن. تەنانەت جۆگە و دەمارەکانی ئاوی ژێر زەوی، بەوپەڕی ڕێكوپێکی و دانایی تەواوەتی و بێ هیچ بەرگری و تەگەرەیەك لە لایەن ئەو بەردانەوە و، بە چەشنی هاتوچۆی خوێنی ناو دەمارەکانی لەش، کە هیچ بەربەست و ڕێگرێکیان لە ڕێدا نی‌یە، لە ناوەندی ئەو بەردانەوە بەخوڕ دێن و دەڕۆن[1].

پاشان بە فەرمانێکی پەروەردگاری و بەوپەڕی ڕێكوپێکی، ڕەگە باریك و نیانەکان سەوز دەبن و لەناو ئەو بەردە ڕەقانەی ژێر زەوی‌دا جێی خۆیان دەکەنەوە و بڵاو دەبنەوە، بێ ئەوەی هیچ ڕێگرێك بێتە بەردەمیان. ئیتر بە چەشنی ئاسانیی بڵاوبوونەوەی لق و پەلی ڕووەك و درەختەکان لە هەوادا، ئەوانیش لەناو ئەو بەردانەدا ئاوا بە ئاسانی بڵاودەبنەوە!

جا قورئانی پیرۆز، بەم ئایەتە مەزنەی خۆی، پەنجە بۆ ڕاستی‌یەکی گەلێ فراوان ڕادەکێشێت و ڕێنمایی خەڵکی بۆ لا دەکات و بە هێما بۆکردن بۆ ئەو ڕاستی‌یە، بەم جۆرەی خوارەوە لەگەڵ دڵە ڕەقەکاندا دەدوێت:

ئەی نەوەی ئیسرائیل و ئەی نەوەی ئادەم! ئەم دڵانە چین کە لە خۆتاندا هەڵتان‌گرتوون؟ لە کاتێکدا کە ئێوە لە ناوەندی هەژاری و کۆڵەواریی خۆتاندا نوقم بوون! ئەمانە چۆن دڵێکن کە بە توندی و ڕەقی بەرگری لە فەرمانی خواوەندێکی هێندە مەزن دەکەن کە تەنانەت چینە ڕەق و مەزنەکانی بەردەکانیش ملی بۆ کەچ دەکەن و بێ‌گوێیی هیچ فەرمانێکی ناکەن، بەڵکو هەموو یەکێکی ئەوان لە تاریکستانی ناو زەوی‌دا بەوپەڕی گوێڕایەڵی و ملکەچیی تەواو، ئەرکی بەرزی خۆی ڕادەپەڕێنێت. تەنانەت ئەو بەردانە ئەرکی "گەنجینە" و "عەمبار"یان گرتووەتە ئەستۆ سەبارەت بە داخوازی‌یەکانی ژیانی ئەو زیندەوەرانەی کە لەسەر خاکی زەوی‌دا دەژین. بە ڕادەیەك ئەو بەردە ڕەق و تەقانە لەناو دەستی توانستی دانا و مەزنی خواوەنددا لە نەرمی‌دا وەك مێوی

هەنگوینیان لـێ دێت و، دەبن بەهۆی چەند دابەش کردنێکی عادڵانەی ئەوتۆ کە بە حیکمەت ئەنجام دەدرێن.. بگرە ئەو بەردانە لە دەستی ئەو توانستەدا هێندە نەرم دەبن کە بە چەشنی ناسکیی سروەی هەوا، بە دەستەوە دێن و گوێڕایەڵی فەرمان دەبن. بەڵێ، هەموو یەکێ لەو بەردانە هەمیشە لە سوژدەیەکی بەردەوامدایە لە بەردەم مەزنیی توانستی خواوەندی کردگاریدا.

هەر خودی ئەم بەدیهاتووە ڕێكوپێك و پڕ لە وردەکارییانەی کە لە ڕووی زەویدا دەیانبینین و ئەو کارسازییە خاوەن حیکمەت و چاودێرییانەی خواوەندیش کە بەسەر زەویدا تێپەڕ دەبن، لە ژێر زەویشدا = بە هەمان جۆر = ڕوودەدەن و بەدیدەهێنرێن. تەنانەت حیکمەتی خواوەند و چاودێریی پەروەردگار لەمانەی ژێر زەویدا گەلـێ سەرسووڕهێنەرتر دەردەکەوێت و ڕێسا و حیکمەتی زۆر سەیر و ناوازەتریان تێدا دەبینرێت لە چاو ئەوانەی ڕووی زەویدا.

بە وردی سەرنج بدەن! ئەوەتا گەورەترین و ڕەقترین بەرد لە بەرامبەر فەرمانە تەکوینییەکانی خواوەندەوە لە نەرم و نیانیدا بە وێنەی مۆمیان لـێ دێت و، هیچ بەرگری و سەختییەك نانوێنن لە ئاست کارمەندەکانی خواوەندا کە ئاوە ناسك و ڕەگ و دەمارە ورد و نیان و ئاوریشمییەکانن! بە ڕادەیەك کە دەڵێی هەریەك لەو بەردانە دڵی عاشقێکن کە تەنها بە پەنجە لـێدانی ئەو ناسکۆڵانە کەرت دەبێت و لەبەر پێیاندا دەبێت بە خاك!

هەروەها ئایەتی پیرۆزی: (**وإنَّ منها لَمَا يهبِطُ مِن خشيةِ الله**) (البقرة: ٧٤) چمکێکی ڕاستییەکی گەلـێ مەزن دەردەخات. کە بریتییە لەوەی:

چیاکانی سەر ڕووی زەوی، کە دوای ئەوەی لە دۆخی شلیدا بوون و پاشان بەستیان و بوون بە چەند بارستاییەکی مەزنی بەردی ڕەق و تەق، تەنها بە چەند درەوشانەوەیەکی "جەلالییەت"ی خواوەند ورد و خاش دەبن، کە ئەمەش لە شێوەی بوومەلەرزە و ئاڵوگۆڕەکانی لە مەڕ زەویدا دەردەکەون. بە وێنەی ورد و خاش بوونی ئەو شاخەی کە لەسەر داواکاریی حەزرەتی مووسا بۆ بینینی خواوەندی مەزن، پەروەردگاری لـێ درەوشایەوە و ورد و خاش بوو.

جا ئەو بەردانە لە سام و مەترسیی دەرکەوتنی "درەوشانەوە جەلالـی‌یەکان"ی خواوەندا، لە لوتکەی ئەو چیا بەرزانەوە تلێر دەبنەوە و ورد و خاش دەبن. ئنجا هەندێکیان دەبن بە گڵ و پاشان ڕووەکەکانیان لـێ پێ دەگات و.. بەشێکی دیکەشیان لە شێوەی بەرددا دەمێننەوە و بەرە و شیو و دۆڵەکان تلێر دەبنەوە و دەشت و دەر دەگرنەوە و، ئنجا دانیشتووانی زەویش لە گەلـێ کاری سوودبەخشی وەك دروستکردنی خانووبەرەدا بەکاریان دەهێنن. جگە لەو کاروبار و حیکمەت و سوودە زۆرانەش کە لای ئێمە پەنهانن. کەواتە بەردەکان هەمیشە لە سوژدە و گوێڕایەڵیی توانستی خواداان و ملکەچی تەواوەتیی دەستوورەکانی دانستی پەروەردگارن.

بێ‌گومان دەستهەڵگرتنی ئەو بەردانە لە جێگا بەرزەکانیان لە تاو سام و مەترسی‌یان لە خواوەند و، نیشتەجێبوونیان بەوپەڕی تەوازوعەوە لە جێگا نزمەکاندا و بوونیان بەهۆی بەرهەمهێنانی گەلـێ سوودی مەزنی جۆراوجۆر، ئەم کارانە هەرگیز بە هەڕەمەکی و بێمەبەست ڕوو نادەن و کاری ڕێکەوتی کت‌وکوێر نین. بەڵکو بە کارسازیی پەروەردگارێکی بەتوانای دانا ئەنجام دەدرێن کە بە ڕێك‌وپێکی و دانایی ئەو ئاڵوگۆڕەیان بەسەردا دەهێنێت، هەرچەند بە ڕواڵەت ناڕێك دیار بن.

بەڵگە و شایەتی بێ‌گومانیش لەسەر ئەو سوودانەی کە لە وردوخاش بوونی بەردەکانەوە بەدەست دێن: کەماڵـی ڕێك‌وپێکی و جوانیی سنعەتە لەو پۆشاکانەدا کە دەکرێنەوە بەر ئەو چیایانەی بەردەکانیان لێوە تلێر دەبنەوە، کە بە گوڵزاری ناسـك و نیان و بەروبوومی جوان و نەخش و نیگاری ناوازە و ڕەنگین ئارایشت دراون.

بەم جۆرە، بینیتان کە چۆن ئەم سێ ئایەتە، لە گۆشەی دانستی خواوەندەوە، گرنگی‌یەکی مەزنیان تێدایە.

* * *

ئێستاش سەرنج لە نەرم‌ونیانیی ڕوونکردنەوەکانی قورئانی پیرۆز و ئیعجازی ڕەوانبێژی‌یە بەرزەکەی بدەن، با بزانن کە چۆن لەم ڕێیەوە مرۆڤ بۆ سێ

ڕووداوی تر بێدار دەکاتەوە، تاکو بۆ کەسانی ژیر ببێت بە مایەی دەرس و پەند وەرگرتن و لە هەمان کاتیشدا = لەم ڕێیەوە = سەرزەنشتێکی سەختیان دەکات.

بۆ نموونە: هەروەك لە بڕگەی دووهەمدا واتە: **(وإِنَّ منها لَمَا يشَّقَّقُ فيَخرُجُ مِنه الماء)** ئاماژە بۆ ئەو بەردە دەکات کە لە ژێر لێدانی عەساکەی حەزرەتی مووسادا = دروودی لەسەر بێت = بەوپەڕی شەوق و تاسەمەندییەوە لەت بوو و دوازدە کانیی ئاوی لێ هەڵقولاّ، لە هەمان کاتیشدا ئەم واتایەی خوارەوە بە زەینی مرۆڤدا دەهێنێت و دەفەرموێ:

ئەی نەوەی ئیسرائیل! بەردە مەزنەکان لەبەر تەنها یەك موعجیزەی حەزرەتی مووسا = دروودی لەسەر بێت = ورد و خاش و نەرم دەبن لە سام و شکۆی ئەو موعجیزەیەدا.. یان لە خۆشحاڵیدا بۆ ئەو موعجیزەیە وەك لافاو فرمێسك هەڵدەڕێژن! ئەدی بۆچی ئێوە بەرامبەر بەو هەموو موعجیزاتەی حەزرەتی مووسا پشت هەڵدەکەن و چاوتان فرمێسك هەڵناڕێژێت؟ بەڵکو چاوەکانتان فرمێسکی تێدا دەبەستێت و دڵانیشتان لە بەرامبەر ئەم موعجیزاتانەوە بە ڕەق و تەقی دەمێننەوە و نەرم نابن؟!

بە بڕگەی سێهەمیش، واتە: **(وَإِنَّ منها لَمَا يَهْبِطُ مِن خشيةِ الله)** ئەو ڕووداوە مەزنە یاد دەخاتەوە کە لە دەمی موناجاتی حەزرەتی مووسادا = دروودی لە سەر بێت = لە "طووری سینا" ڕووی دا، کە بریتییە لەو درەوشانەوە خواییە هەرەمەزنەی کە لە چیاکە دەرکەوتو، وردوخاشی کرد و لە سام و شکۆی خواوەندا بە هەموو لایەکدا بڵاوی کردەوە. جا هەروەك ئەم بڕگەیە ئەم ڕووداوە دەهێنێتەوە یاد، لە هەمان کاتدا ڕێنماییش بۆ واتایەکی وەك ئەمەی خوارەوە دەکات:

ئەی قەومەکەی مووسا! بۆچی لە خوا ناترسن و ئاوڕ لە سام و شکۆی ئەو نادەنەوە؟ ئەوەتا چیا گەردن کەشەکان، کە لە بەردی ڕەق پێك هاتوون، لە تاو مەترسی و سام و شکۆی ئەودا هەپروون هەپروون دەبن و بەم لا و ئەولادا بڵاو دەبنەوە. ئنجا لەو کاتەدا کە دەبینن خواوەند پەیمانی لێ وەرگرتن کە "چیای طوور"تان بەسەردا بەرز بکاتەوە، هاودەم لەگەڵ چاوپێکەوتن و

ئاگاداریتان بە لەتبوونی ئەو چیایە لە ڕووداوە مەزنەکەی داواکاریی بینینی خوای گەورەدا. ئیتر چۆن پڕکێشی دەکەن و لە ترسی خوای گەورە لەرزتان لێ نایەت و دڵتان ئاوا ڕەق و ئەستوور دەردەچێت؟

هەروەها لە بڕگەی یەکەمیشدا واتە: (**وَإِنَّ مِنَ الْحِجارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الأَنْهارُ**) چەند ڕووبارێکی وەك نیل و دیجلە و فوراتیان بە ئاماژە بۆکردن یاد دەخاتەوە کە لە ناو چیاکانەوە هەڵدەقوڵێن و، لە هەمان کاتیشدا مرۆڤ تێدەگەیەنێت کە ئەو بەردانە تا چەندە گوێڕایەڵیی ئیعجازبەخش و ملکەچبوونی دەراسایان بەرامبەر فەرمانە تەکوینییەکان بەدەست هێناوە و تا چەندەش ڕام و ژێربار و فەرمانبەرداری ئەو فەرمانانەن. جا ئەم بڕگەیە، بەم فێرکردنە، ئەم واتایەی خوارەوە بە دڵانی بێدار دەبەخشێت:

هەرگیز ناگونجێ ئەم چیا سەخت و زەبەلاحانە سەرچاوەی ڕاستەقینەی ئەم چەشنە ڕووبارە مەزنانە بن. چونکە ئەگەر بارستایی تەواوی ئەم چیایانە پڕ بن لە ئاو، واتە گەر چیاکان حەوزی قووچەکیی ئەو ڕووبارانە بن، ئەوا هەر بەشی لەبەرڕۆیشتنی تەنها چەند مانگێکی ئەو ڕووبارانە دەکەن، کە بە خوڕی و بەردەوامی ئاویان لەبەر دەڕوات. جگە لەوەش ئەو بارانانەی کە لە یەك مەتر زیاتر لە ناخی گڵدا ڕۆناچن، هەرگیز نابن بە دەرامەتێکی سەروزیادی ئەو لەبەرڕۆیشتنە بەردەوام و زۆرەی ڕووبارەکان!

بەو واتایەی کە هەڵقوڵانی ئەو ڕووبارانە کارێکی "ئاسایی و سروشتی" یان "ڕێکەوت و هەڕەمەکی" نییە، بەڵکو بەدیهێنەری مەزن تەنها لە گەنجینەی غەیبەوە بە لافاو هەڵیاندەقوڵێنێت و بە چەشنێکی دەراسا و بەخوڕ دەیانخاتەڕێ.

ئاماژەی ڕیوایەتی فەرموودەیەکی پیرۆز ئەم واتایە دەگەیەنێت کە: هەریەك لەو سێ ڕووبارە، لە بەهەشتەوە بە هەمیشەیی چەند دڵۆپێکیان بەسەردا دەچۆڕێت، بۆیە بەپیت و موبارەکن. لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە سەرچاوەی ئەم سێ ڕووبارە لە بەهەشتدایە[2]. حەقیقەتی ئەو ڕیوایەتە بریتییە لەوەی کە:

هۆکارە ماددییەکان بەشی ئەوە ناکەن کە بتوانن ئەم ڕووبارانە بتەقێننەوە و ئاوا بە زۆری ئاویان لێ هەڵبقوڵێنن. کەواتە دەبێ سەرچاوەکانیان لە جیهانی

غەیبدا بێت و لە گەنجینەی میهرەبانی‌یەکی غەیبی‌یەوە هەڵبقوڵێن، بۆیە دەرامەت و لەبەر ڕۆیشتنیان هەمیشە هاوسەنگ و بەردەوامە.

بەم جۆرە، قورئانی پیرۆز دەرسێکی ڕەوان دەڵێتەوە و، بۆ ئەم واتایەی خوارەوەش بێداریان دەکاتەوە:

ئەی نەوەی ئیسرائیل و ئەی نەوەی ئادەم! ئێوە بە دڵڕەقیتان سەرپێچی لە فەرمانەکانی پەروەردگارێکی مەزن دەکەن و، بەهۆی بێ‌ئاگایی شتان لەو پەروەردگارە، چاوەکانتان لە ئاستی ناسینی ئەو نوورە نەخش‌ونیگارکێشەدا دەنووقێنن کە زەویی وشك و برنگی میسری گۆڕی بە بەهەشتێکی فراوان و، ڕووباری مەزن و موبارەکی نیل و ڕووبارەکانی تری هاوچەشنی ئەویشی لە دەمی چەند بەردێکی ڕەقی ئاسایی‌یەوە هەڵقوڵاندووە و، بەمەش موعجیزاتی توانست و، شایەتی بەهێزی بە قەدەر توانا و هێزی ئەو ڕووبارە مەزنانە و، بەڵگەی ڕووناکی بە ئەندازەی ڕێژنەی ئەو ڕووبارانە، لەسەر "یەکتایی" خۆی دەرخستووە. ئیتر خواوەند ئەو بەڵگە و شایەتی‌یانە لەناو دڵی بوونەوەراندا دادەنێت و، بە مێشکی گۆی زەوی‌یان دەسپێرێت و، بە وێنەی لافاو لە دڵ و ژیریی گرۆی جینی و ئادەمیزاددا ڕۆیان دەکات! پاشان خواوەند وا لەو بەردە ڕەق و بێ‌هەست و نەستانە[3] دەکات کە موعجیزاتی توانستی ئەو بنوێنن، بە ڕادەیەك کە ئەو بەردانە بە وێنەی ئەوەی کە ڕووناکیی خۆر دەبێت بە بەڵگە لەسەر "خۆر"، ئەوانیش ئاوا دەبن بە بەڵگە لەسەر بەدیهێنەری مەزنیان. ئەدی ئێوە چۆن ئەو بەڵگانە نابینن و لە ئاستی بینینی نووری ئەودا چاوەکانتان کوێر و نابینا بووە؟

* * *

بڕوانە چۆن ئەم سێ ڕاستی‌یە پۆشاکی جوان و ڕەنگینی ڕەوانبێژی‌یان پۆشیوە و، بە وردی سەرنج لە بەلاغەتی ڕێنمایی ئەم ئایەتانە بدە، با ڕادەی ڕەقی و ئەستووریی ئەو دڵانەت بۆ دەربکەوێت کە بە سام و هەیبەتەوە لە بەردەم ئەو ڕێنمایی‌یە ڕەوانەدا وردوخاش نابن!

جا ئەگەر هەر لە سەرەتاوە تا کۆتایی لەم وتەیە تێگەیشتبیت، ئەوا فەرموو بریسکانەوەی ئیعجاز ببینە لە شێوازی ڕێنمایی قورئاندا و، ئنجا سوپاسی پەروەردگاری مەزنی خۆتی لەسەر بکە.

(سبحانكَ لا عِلمَ لنا إلاّ ما علَّمْتَنا إنَّكَ أنتَ العليم الحكيم).

اللهم فهمنا أسرار القرآن كما تحب وترضى ووفقنا لخدمته.. آمين برحمتك يا أرحم الراحمين.

اللهم صلِّ وسلِّم على مَنْ أُنزلَ عليه القرآن الحكيم وعلى آله وصحبه أجمعين.

---

[1] بەڵێ، بەردی بناغەی کۆشکی گەرۆك و بەسام و شکۆی "زەوی" ئەو چینە بەردانەیە. چونکە بەدیهێنەری مەزن سێ ئەرکی مەزنی بەو چینە سپاردووە. تەنها قورئانی پیرۆزیش شایانی ئەوەیە کە ئەو سێ ئەرك و کارمەندییانە ڕوون بکاتەوە.

کارمەندیی یەکەم: ئەرکی پەروەردەکردن و پێگەیاندنی "گڵ"ە لە باوەشیدا بەهۆی توانستی خواوەندەوە، کە پاشان بە توانستی پەروەردگار ئەو گڵەش ئەرکی دایکایەتی بۆ ڕووەکەکان دەگرێتە ئەستۆ.

کارمەندیی دووهەم: بواردان بە هاتوچۆی ئاو = بە شێوەیەکی ڕێكوپێك = لە جەستەی گۆی زەویدا. کە کتەومت وەکو هاتوچۆی خوێن وایە لە لەشی مرۆڤدا.

کارمەندیی سروشتیی سێهەم: ئەرکی عەمبارکردنی ڕووبار و کانیاوەکانە = چ لەسەر پشتی زەویدا چ لە شێوەی بەردەوامکردنی ئەو ڕووبار و کانیاوانە = بەپێی پێوەرێکی وردی ڕێكوپێك.

بەڵێ، بەردەکان، بە هەموو هێزێکیان و پڕ بە دەمیان، بەو ئاوە ژیانبەخشەی کە لە دەمیانەوە هەڵدەقوڵێت، بەڵگەکانی "یەکتایی" لەسەر زەویدا پەخش دەکەن و لە ڕوویدا دەینەخشێنن. (دانەر)

[2] عن أبي هريرة رضى الله عنه: قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "سَيْحان وجَيْحان والفرات والنيل كلٌّ من أنهار الجنة" رواه مسلم كتاب الجنة: ٢٦ وأورد الخطيب البغدادي: "ليس من الجنة في الأرض شئ إلاّ ثلاثة أشياء: غرس العجوة والحجر وأوراق تنزل في الفرات كل يوم بركة من الجنة". هەروەها بڕوانە: فيض القدير: ٣٨١/٥. (وەرگێڕ)

[3] ڕووباری "نیل" لە "جبل القمر"ەوە هەڵدەقوڵێت و، گرنگترین جۆگەی پێکهێنەری ڕووباری "دیجلە"ش لە ئەشکەوتی بەردێکەوە هەڵدەقوڵێت کە دەکەوێتە ناوچەی "موکس"ی سەر بە پارێزگای "وان" و، گەورەترین جۆگەی پێکهێنەری ڕووباری "فورات"یش لە ژێر چیایەکەوە هەڵدەقوڵێت کە دەکەوێتە بەری "دیادین". جا لەبەر ئەوەی بە ڕاستی چیاکان لە بنەڕەتدا لە ماددەیەکی شل پێكهاتوون، پاشان ئەو ماددەیە بەستوویەتی و بەردیان لێ دروست بووە، وەك لە زانستە نوێیەکاندا چەسپاوە و ئەو ذیکرە نەبەویەش دەبێ بە بەڵگە لەسەری کە دەفەرموێ: "سبحانَ مَنْ بَسَطَ الأرضَ على ماءٍ جمد" ئەوا ئەمانە دەبن بە بەڵگەی بێگومان لەسەر ئەوەی کە بنەڕەتی دروستبوونی زەوی بەم جۆرەی خوارەوە بووە:

ماددەیەکی هاوچەشنی ئاو، بە فەرمانی خواوەند بەستوویەتی و بووە بە بەرد. ئنجا ئەو بەردەش بە فەرمانی خوای گەورە بووە بە گڵ. چونکە وشەی "الأرض" کە لە ذیکرەکەدا هاتووە، مەبەست پێی گڵە. بەو واتایەی کە ئەو ئاوە

(واتە ئەو ماددە شلەمەنی‌یە) لە پێش‌دا نەرم و شل بووە و نەگونجاوە هیچ شتێکی لەسەر ڕاگیر بکرێت. پاشان بەردیش لە خۆی‌دا ڕەق و تەقە و چ سوودێکی لێ وەرناگیرێت. بۆیە خواوەندی دانای میهرەبان گڵی بەسەر بەرددا ڕاخست تاکو ببێت بە نیشتەجێی زیندەوەران. (دانەر)

مەقامی دووهەمی

وتەی بیستەم

بریسکانەوەی ئیعجازێکی قورئان کە بەسەر ڕووی موعجیزاتی پێغەمبەرانەوە - علیهم السلام - دەدرەوشێتەوە

بە وردی سەیری دوو وەڵامەکەی پرسیارەکانی کۆتایی بکە

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿**ولا رَطْبٍ ولا يابِسٍ اِلاّ في كتابٍ مبين**﴾ (الأنعام:٥٩).

بیست‌وچوار ساڵ پێش ئێستا[1] لە تەفسیرە عەرەبی‌یەکەمدا کە ناوی "**إشارات الإعجاز في مظان الإيجاز**"ە، باسێکم نووسی کە تایبەت بوو بە یەکێك لە نهێنی‌یەکانی ئەم ئایەتە پیرۆزەوە. وا ئێستاش لەسەر داخوازیی دوو برای بەڕێز و ئازیز، بە زمانی تورکی ڕوونکردنەوەیەك بۆ ئەو باسە دەنووسم و، پشت بە تەوفیق و یارمەتیی خوای گەورە دەبەستم و ئیلهام لە ڕێژنەی قورئانی پیرۆز وەردەگرم و، دەڵێم:

"**کتاب مبين**" بەپێی بۆچوونێك، بریتی‌یە لە قورئانی پیرۆز. کەواتە ئەم ئایەتە پیرۆزە - بەپێی ئەو بۆچوونە - دەری‌دەخات کە: هیچ تەڕ و وشکێك نی‌یە کە لە قورئاندا باسی نەهاتبێت.

- ئایا وایە؟

- بەڵێ وایە، هەموو شتێك لە قورئاندا هەیە.. بەڵام هەموو کەسێك ناتوانێت هەموو شتێکی تێدا دەربهێنێت. چونکە وێنە و شێوەی شتان لە قورئانی پیرۆزدا جیاجیا و جۆراوجۆر دەردەکەون. ئەوەتا هەندێ جار "ناوك" یان "تۆو"ی ئەو شتە و، هەندێ جار کورتە و پوختەکەی و، هەندێ جاری تر دەستوورەکانی و، هەندێ جاری دیکەش چەند نیشانەیەکی ئەو شتەی تێدا دانراوە. ئنجا هەموو ئەم پلانەش یان بە ڕاشکاوی یان بە ئاماژە یاخود هێما یاخود بە چەشنێکی تەماوی و نادیار یان لە شێوەی

بێدار کردنەوەدا باس دەکرێن. چونکە قورئانی پیرۆز لە ناوەندی شێوازەکانی ڕەوانبێژی‌یەکەی‌دا و بەپێی پێویست و بە گوێرەی داخوازیی موناسەبەی حاڵ و مەقام، مەبەستەکانی دەردەبڕێت.

بۆ نموونە: فڕۆکە و کارەبا و شەمەندەفەر و جیهازی بێ تەل و تازە داهاتووەکانی تری زانست و تەکنۆلۆژیای نوێ کە بە بەرهەمی بەرەوپێش‌چوون و بەرزبوونەوەی مرۆڤ دادەنرێن لە بواری پیشەسازی و زانستدا، بوون بە مایەی بایەخ‌پێدانی مرۆڤی سەردەم و جێگە و پایەیەکی تایبەتی‌یان لە ژیانی ماددیی ئەودا بەدەست هێناوە. بۆیە ئەو قورئانە پیرۆزەی کە ڕووی گوفتار لە سەرجەمی چینەکانی مرۆڤایەتی دەکات، ئەم لایەنەی ژیانی مرۆڤیشی پشت گوێ نەخستووە، بەڵکو لە دوو ڕووەوە ئاماژەی بۆ کردووە:

ڕووی یەکەم: لە کاتی ئاماژەکردنی‌دا بۆ موعجیزاتی پێغەمبەران = درووديان لەسەر بێت = ئاماژەی بۆ ئەوانەش کردووە.

ڕووی دووهەم: لە کاتی گێڕانەوەی هەندێ ڕووداوی مێژوویی‌دا ئاماژەی بۆ کردوون.

بۆ نموونە: ئەم ئایەتە پیرۆزانەی خوارەوە ئاماژەیان بۆ شەمەندەفەر کردووە:

﴿**قُتِلَ اَصحابُ الأُخْدودِ * النَّارِ ذاتِ الوَقودِ * اِذْ هُمْ عَلَيها قُعود * وَهُمْ على ما يَفْعَلُونَ بالْمُؤْمِنينَ شُهود * وما نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلاّ اَنْ يُؤْمِنوا باللهِ العَزيزِ الحميدِ**﴾ (البروج: ٤-٨)[2].

هەروەها:

﴿**في الفُلْكِ المشحونِ * وخَلَقْنا لَهُم مِنْ مِثْلِهِ ما يَرْكَبون**﴾ (يس: ٤١-٤٢).

ئەم ئایەتە پیرۆزەی خوارەوەش سەرباری ئەوەی کە ئاماژەی بۆ گەلێ نوور و نهێنی کردووە، هێماشی تێدایە بۆ کارەبا:

﴿اللّهُ نورُ السَّموات والأَرضِ مَثَلُ نورِهِ كَمِشْكوةٍ فيها مِصْباحٌ المِصْباحُ في زُجاجةٍ الزُّجاجةُ كأنّها كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبارَكَةٍ زَيتُونَةٍ لا شَرْقِيَّةٍ ولا غَرْبِيَّةٍ يَكادُ زَيْتُها يُضيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نارٌ نورٌ على نورٍ يَهدِي اللّه لِنُورِهِ مَنْ يَشاءُ﴾ [3](النور:٣٥).

جا لەبەر ئەوەی گەلێ کەس لە بەرێزان بۆ ئەم بەشە لێ‌براون و هەوڵی زۆریان بۆ ڕوونکرنەوەی داوە (هەرچەندەش گرتنە ئەستۆی ئەم کارە داخوازی ئەوپەڕی وردەکاری دەبێت و پێویست دەکات بە شێوەیەکی فراوانتر ئەو باسانە پێش‌چاو بخرێن و ڕوون بکرێنەوە) و سەرەڕای ئەوەش کە گەلێ نموونەی زۆریش هەن لەسەری.. لەبەر ئەوە، لێرەدا ئەو دەرگایە ناخەینە سەرپشت و بە خستنە ڕووی ئەو ئایەتە ناوبراوانە واز دەهێنین.

بەڵام سەبارەت بە بەشی یەکەمەوە، کە لە ناوەندی ئاماژەکردنی قورئاندا بۆ موعجیزاتی پێغەمبەران = درووودیان لەسەر بێت = ئاماژەی بۆ ئەو داهێنانە نوێیانەش کردووە کە وەك شتی لەعادەت‌بەدەر وان.. وا چەند نموونەیەکیان لێ باس دەکەین:

پێشەکی: قورئانی پیرۆز دەری‌دەخات کە پێغەمبەران = درووودیان لەسەر بێت = بۆ ناو کۆمەڵانی مرۆڤ ڕەوانە کراون، تاکو لە بەرزبوونەوە و "پێشکەوتنی مەعنەوی"دا ببن بە پێشەوا و چاولێکراویان. لە هەمان کاتیشدا ڕوونی دەکاتەوە کە خوای گەورە موعجیزەیەکی ماددیی داوەتە دەست هەموو یەکێك لەو پێغەمبەرانە و لە "پێشکەوتنی ماددی"شدا کردوونی بە مامۆستا و پێشڕەوی گرۆی مرۆڤ. واتە قورئان فەرمان دەدات کە بە تەواوەتی و لە سەرجەم کاروبارە ماددی و مەعنەوی‌یەکاندا شوێن‌پێی پێغەمبەران = درووودیان لەسەر بێت = هەڵبگرن و چاویان لێ بکەن..

چونکە هەروەك قورئانی پیرۆز لە دەمی باسکردنی کەماڵاتی مەعنەویی پێغەمبەراندا = درووودیان لەسەر بێت = هانی مرۆڤ دەدات کە پتر لە ڕووناکیی خووڕەوشتە جوانەکانی پێغەمبەران بەهرەمەند ببێت، هەر ئەو قورئانە لە دەمی باس‌کردنی موعجیزە ماددی‌یەکانیشیاندا دەیەوێت شەوقی گرۆی مرۆڤ بزوێنێت

تاکو لاسایی ئەو موعجیزانەی ناو دەستی پێغەمبەران بکەنەوە و، بە ئاماژە، هانیان دەدات کە لە پێشکەوتنی مادديش‌دا بگەنە ئاستی هاووێنەی ئەو موعجیزاتانە.
بگرە دەتوانرێت بوترێ: تەنها دەستی موعجیزەی پێغەمبەران بوو کە بۆ یەکەم جار کەماڵ و کاری دەراسای مادديی پێشکەش بە گرۆی مرۆڤ کرد، وەك ئەوەی کەماڵی مەعنەویی پێشکەش کردن!

گەر نموونەت لەسەر ئەمە دەوێت ئەوا بڕوانە بۆکەشتی‌یەکەی حەزرەتی نووح = دروودی لەسەر بێت = کە یەکێکە لە موعجیزاتی ئەو پێغەمبەرە و، کاتژمێرەکەی حەزرەتی یووسفیش = دروودی لەسەر بێت = کە یەکێکە لە موعجیزاتی حەزرەتی یووسف. ئەوەبوو بۆ یەکەم جار دەستی موعجیزەی پێغەمبەران = علیهم السلام = بە وێنەی دیاری‌یەکی بەنرخ پێشکەشی ئادەمیزادی کردن. ئەم ڕاستی‌یەش ئاماژەیەکی نەرمونیانی لەسەر هەیە، کە بریتی‌یە لەوەی زۆربەی پیشەسازان یەکێك لە پێغەمبەرانیان کردووە بە جەمسەر و پێشڕەوی سنعەت و پیشەکەیان. بۆ نموونە: کەشتیوانەکان حەزرەتی نووحیان = دوورودی لەسەر بێت = کردووە بە پێشڕەویان و، سەعاتچی‌یەکانیش حەزرەتی یووسفیان = دروودی لەسەر بێت = کردووە بە پێشەوایان و، بەرگدرووەکانیش حەزرەتی ئیدریسیان = دروودی لەسەر بێت = کردووە بە ڕابەریان.

جا لەبەر ئەوەی سەرجەم زانا لێکۆڵەرەکانی ڕەوانبێژی لەوەدا یەکیان گرتووە کە هەموو ئایەتێکی قورئانی پیرۆز چەند ڕوویەکی جیاجیای ڕێنمایی و چەندەها لایەنی زۆری هیدایەتی تێدایە، ئەوا هەرگیز ناگونجێ کە ڕووناکترین و درەخشانترین ئایەتەکانی قورئان = کە ئایاتی موعجیزاتن = تەنها بریتی بن لە گێڕانەوەی بەسەرهاتی مێژوویی، بەڵکو دەبێ = جگە لەمەش = گەلێ واتای ڕەوانی ڕێنمایی و هیدایەتیشیان لەخۆ گرتبێت.

بەڵێ، کاتێ کە قورئانی پیرۆز موعجیزاتی پێغەمبەران دەهێنێت، بەم کارەی: هێڵی دوا سنووری ئەوپەڕی توانای مرۆڤ دەکێشێت لە بوارەکانی زانست و پیشەسازی‌دا و، ئاماژەیان پێ دەکات بۆ کۆتایی ئەو ئامانجانەی کە مرۆڤ دەتوانێت بیانهێنێتەدی. کەواتە قورئان بەم باسکردنەی موعجیزاتی پێغەمبەران = درووديان لەسەر بێت = سنووری دوورترینی دوا ئەنجام لەو بوارانەدا بۆ مرۆڤ

دەکێشێت و، پاشان هانی گرۆی ئادەمیزاد دەدات و دەیانداتەبەر تاکو بگەن بەو سنوور و ئەنجامانە. چونکە هەروەك کاتەکانی ڕابوردوو عەمبار و گەنجینەی تۆوەکانی داهاتووە و ئاوێنەیەکە کاروبارەکانی داهاتوویان تێدا دەردەکەوێت، داهاتووش داهاتی تۆوەکانی ڕابوردووە و ئاوێنەی ئاواتەکانیەتی.

وا بۆ نموونە لەو سەرچاوە بەپیت و فراوانە، چەند نموونەیەك ڕوون دەکەینەوە:

بۆ نموونە: ﴿**وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ**﴾ (سبأ:١٢).

ئەم ئایەتە پیرۆزە یەکێك لە موعجیزاتی حەزرەتی سولەیمان = دروودی لەسەر بێت = ڕوون دەکاتەوە. کە بریتی‌یە لەوەی "با"ی بۆ ژێربار(**مُسَخَّر**) و گوێڕایەڵ کرابوو. واتە ئەمسەر و ئەوسەری ئەو ماوە(**مسافة**)یەی کە بە دوو مانگ دەبڕرا، ئەم لە هەوادا بە یەك ڕۆژ دەیبڕی!

ئەم ئایەتە، ئاماژە دەکات بۆ ئەوەی: ڕێگا لە بەردەم مرۆڤدا کراوەتەوە کە ئەم چەشنە ماوەیە لە هەوادا ببڕێت.

کەواتە ئەی گرۆی مرۆڤ! هەوڵ بدە بگەیتە ئەم پلەیە، مادەم ڕێگات لە بەردەمدا کراوەتەوە. تێبکۆشە لەم پلە و پایەیە نزیك ببیتەوە.

وەك بڵێی خوای گەورە لە واتای ئەم ئایەتەدا دەفەرموێت:

(یەکێك لە بەندەکانم وازی لە "هەوا"ی دەروونی خۆی هێنا و، منیش سواری پشتی "هەوا"م کرد! خۆ ئەگەر تۆش = ئەی مرۆڤ! = واز لە تەمبەڵیی دەروونت بهێنیت و بە باشی سوود لەو یاسایانەی سوننەتی من وەربگریت کە لە گەردووندا کار دەکەن، ئەوا تۆش دەتوانیت سواری پشتی "هەوا" ببیت)!

نموونەیەکی تر: ﴿**فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً...**﴾ (البقرة:٦٠).

ئەم ئایەتە پیرۆزە یەکێك لە موعجیزاتی حەزرەتی مووسا = دروودی لەسەر بێت = ڕوون دەکاتەوە و، لە هەمان کاتیشدا ئاماژە دەکات بۆ ئەوەی کە: دەتوانرێت بە چەند ئامێر و ئامڕازێکی سادە، سوود لە گەنجینەکانی میهرەبانیی

شارراوەی ژێر زەوی وەربگیرێت، تەنانەت ئاوی سەرچاوەی ژیانیش لە زەوی‌یەکی ڕەقی مردووی وەك بەرد، بە هۆی عەسایەکەوە، هەڵبقولێنرێت.

جا ئەم ئایەتە بەم واتایەی خوارەوە لەگەڵ گرۆی مرۆڤدا دەدوێت:

دەتوانن بەهۆی عەسایەکەوە ئەو ئاوە بەدەست‌بهێنن کە ناسکترینی ڕێژنەکانی میهرەبانیی خواوەندە. دەسا تێ‌بکۆشن و بە گەرمی هەوڵ بدەن تاکو بیدۆزنەوە.

کەواتە خوای گەورە بەم واتا ڕەمزی‌یەی خوارەوە لەگەڵ مرۆڤدا دەدوێت:

(مادەم عەسایەکم بە دەستی بەندەیەکی خۆم سپاردووە کە پشتم پێ دەبەستێ و باوەڕی پێمە و، لە هەر شوێنێك‌دا بیەوێت دەتوانێت بەو عەسایە ئاو هەڵبقولێنێت، ئەوا تۆی مرۆڤیش گەر پشت بە یاساکانی میهرەبانیم ببەستیت، دەتوانیت بە هەمان جۆر ئامێرێکی هاووێنەی ئەو عەسایە دابهێنیت. دەسا هەوڵ بدە با ئەو ئامێرەت دەست بکەوێت).

دەبینیت کە چۆن ئەم ئایەتە یەکەم پێشڕەو بووە بۆ پەیداکردنی ئامێرێك کە مرۆڤ دەتوانێت بەهۆیەوە لە زۆربەی شوێن‌دا ئاوی لە زەوی پێ‌دەربهێنێت. ئەو ئامێرەی کە یەکێکە لە هۆکارەکانی بەرەوپێش‌چوونی ژیانی مرۆڤایەتی. تەنانەت ئەم ئایەتە پیرۆزە هێڵی دواسنوور و ئەوپەڕی توانای بەکارهێنانی ئەو ئامێرەی دەست‌نیشان کردووە، بە وێنەی ئایەتی پێشوو کە دوا خاڵەکانی کۆتایی و ئەوپەڕی توانای فڕۆکەی نوێی دەست‌نیشان کرد.

نمونەیەکی تر: ﴿**وَأُبْرِئُ الاَكْمَهَ وَالاَبْرَصَ وَأُحْيِ الْمَوْتى بِإِذْنِ اللّه**﴾ (**آل عمران:٤٩**).

قورئانی پیرۆز هەروەك بە "ڕاشکاوی" هانی مرۆڤایەتی دەدات کە شوێنی خووڕەوشتە پێغەمبەری‌یە بەرزەکانی حەزرەتی عیسا بکەون = دروودی لەسەر بێت = بە "هێما"ش بۆ ئەو خووڕەوشتانە هانیان دەدات کاتێ کە سەرنجیان بۆ لای ئەو پیشە پیرۆز و پزیشکی‌یە پەروەردگاری‌یە مەزنەی حەزرەتی عیسا = دروودی لەسەر بێت = ڕادەکێشێت.

وەك بڵێی ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژە دەکات بۆ ئەوەی کە:

دەگونجێ دەرمانێك بدۆزرێتەوە كە سەختترین نەخۆشی و دەردی پێ چارەسەر بكات. كەواتە ئەی مرۆڤ! بێهیوا مەبە.. ئەی گرفتار و گیرۆدەی نەخۆشی! نائومێد مەبە.. چونكە هەموو دەردێك دەرمانی هەیە و دەگونجێ چارەسەر بكرێت. دەسا بە شوێنیدا بگەڕێ و بیدۆزەرەوە. تەنانەت دەگونجێت لە ڕێی جۆرە ژیانێكی كاتییەوە چارەسەریی خودی مردنیش بكرێت.

خوای گەورە لە ڕێی "واتای ئاماژەیی"ی ئەم ئایەتە پیرۆزەوە دەفەرموێت:

(یەكێك لە بەندەكانم لە پێناوی مندا دەستی لە دنیا هەڵگرت، منیش دوو دیاریم پێبەخشی. یەكێكیان: دەرمانی دەردە مەعنەوییەكان و، ئەوی تریشیان: چارەسەریی نەخۆشییە ماددییەكانە. ئەوەتا دڵە مردووەكان بە نووری هیدایەتی ئەو زیندوو دەبنەوە و، ئەو نەخۆشانەش كە لە حوكمی مردواندان تەنها بە فوویەكی ئەو چاك دەبنەوە. تۆی مرۆڤیش دەتوانیت لەناو دەرمانخانەی حیكمەتی مندا دەرمانی هەموو دەردەكانت بدۆزیتەوە. دەسا لەم پێناوەدا تێبكۆشە و ئەو دەرمانە بدۆزەرەوە كە بێ هیچ گومانێك بە دەستی دەخەیت و دەیدۆزیتەوە).

بەم جۆرە دەبینیت كە چۆن ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەوپەڕی ئامانجە دوورەكانی ئەو پێشكەوتنەی دەستنیشان كرد كە زانستی پزیشكیی مرۆڤ ئاواتەخوازە پێی بگات.

كەواتە ئەم ئایەتە ئاماژە بۆ ئەو ئامانجە دەكات و هانی مرۆڤ دەدات بەدەستی بهێنێت.

نموونەیەكی تر: ﴿**وَاَلَنَّا لهُ الحَديد**﴾ (سبأ:١٠).

﴿**وآتيناهُ الحِكمةَ وَ فَصْلَ الخِطاب**﴾ (ص:٢٠).

ئەم دوو ئایەتە تایبەتن بە موعجیزەی حەزرەتی داوود = دروودی لەسەر بێت = و، ئایەتی: ﴿**واَسَلْنا لَهُ عَينَ القِطْرِ**﴾یش (سبأ:١٢) تایبەتە بە موعجیزەی حەزرەتی سولەیمانەوە، دروودی لەسەر بێت.

ئەم ئایەتانە ئاماژە دەكەن بۆ ئەوەی كە:

نەرمكردنی ئاسن نیعمەتێكی بەرزی خواوەندە، چونكە خوای گەورە لەم ڕێیەوە فەزڵو گەورەیی پێغەمبەرێكی مەزن دەردەخات. ئەوەتا نەرمكردنی ئاسن

بە چەشنی هەویرو، توانەوەی مس و، دۆزینەوە و پەیداکردنی کانزاکان، سەرەتا و بناغەی سەرجەم پیشەسازی‌یەکانی مرۆڤن و، لەم ڕووەوە کانگا و سەرچاوەی پێشکەوتنی شارستانێتین.

ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژە بۆ نیعمەتی گەورەی خواوەند دەکات لە: نەرم‌کردنی هەویرئاسای "ئاسن" و "مس"دا و گۆڕینیان بە چەند تەلێکی باریك، کە دوو تەوەرەن بۆ زۆربەی پیشەسازی‌یە گەورەکان. چونکە خوای گەورە لە شێوەی موعجیزەیەکی مەزنی پێغەمبەرێکی گەورە و جێ‌نشینێکی مەزنی زەوی‌دا بەخشیونی و باسی کردوون. جا مادەم خواوەند بەم ئایەتە ڕێزی لە کەسێك ناوە کە لە یەك کات‌دا پێغەمبەر و جێ‌نشینە و، نیعمەتی دانایی و چارەسەرکردنی کێشەکانی بە زمانی ئەو بەخشیوە و، ئەم سنعەتە پێشکەوتووەشی بە دەستی ئەو سپاردووە و، بە ڕاشکاویش هانی مرۆڤایەتیی داوە، چاو لەو نیعمەتە بکەن کە بە زمانی ئەو پێغەمبەرە بەخشراوە. دەبێ قورئان ئاماژەیەکی ئەوتۆشی تێدا بێت کە هانیان بدات چاو لەو سنعەت و کارامەیی‌یەی ناو دەستیشی بکەن!

واتە: خوای گەورە لە ڕێی "واتای ئاماژەیی"ی ئەم ئایەتە پیرۆزەوە دەفەرموێت:

(ئەی نەوەی ئادەم! یەکێك لە بەندەکانم کە ملی بۆ داخوازی‌یەکانم کەچ کرد و، گوێ‌ڕایەڵیی فەرمانەکانم بوو، توانای گفت‌وگۆیەکی وام بە زمانی بەخشی کە بتوانێت چارەسەریی کێشەکانی پێ بکات و، دڵەکەشیم بە زانستێك پڕ کرد کە هەموو شتێك بە ڕوونی لە یەکتر جیا بکاتەوە.. حەقیقەتێکی هێندە ڕەنگینیشم لەناو دەستی‌دا دانا کە ئاسن لە دەستی‌دا وەکو مۆمی لێ دەهات و بە هەر شێوەیەك بی‌ویستایە شێوە و شکڵی ئەو ئاسنەی دەگۆڕی و، هێزێکی مەزنی بۆ جێگیرکردنی پایەی خەلافەتەکەی و بەردەوامبوونی فەرمانڕەوایەتیی دەوڵەتەکەی لێ وەردەگرت. جا مادەم ئەم کارە لە توانادا هەیە و لە واقیعیش‌دا ڕووی‌داوە و بۆ ژیانی کۆمەڵایەتیشتان گرنگی‌یەکی لەڕادەبەدەری هەیە، ئەوا ئێوەش = ئەی نەوەی ئادەم! = ئەگەر گوێ‌ڕایەڵیی فەرمانە تەکوینی‌یەکانم بن، ئەوا ئەو دانست و سنعەتەتان دەدرێتێ و دەتوانن بە درێژایی ڕۆژگار لێیان نزیك ببنەوە و پێیان بگەن)!

ئەوەتا گەیشتنی مرۆڤ بەوپەڕی ئاواتەکانی لە بواری پیشەسازیدا و بەدەستهێنانی توانستێکی لەڕادەبەدەر لە لایەنی هێزی ماددییەوە، تەنها بەهۆی نەرمکردنی ئاسن و توانەوەی مسەوە بوو. جا ئەم ئایەتە پیرۆزانەش سەرنجی مرۆڤایەتی = بە گشتی = بۆ لای ئەم ڕاستییە ڕادەکێشن و، ئاوڕی پێشینان و تەمبەڵانی ئێستاشی بۆ لا دەدەنەوە و، لەم ڕێیەوە ئەوانە بێدار دەکەنەوە کە تا ئێستا بایەخی شایستەیان بەم ڕاستییە نەداوە.

نموونەیەکی تر: ﴿**قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرّاً عِنْدَهُ...**﴾ **(النمل:٤٠).**

ئەم ئایەتە، ئاماژە دەکات بۆ ئەوەی کە: هێنان و ئامادەکردنی شتان، چ خودی خۆیان چ شکڵ و شێوەیان، لە چەندان ماوەی دوورەوە، کارێکە لە توانادا هەیە. ئەمەش لەو ڕووەوە کە بوو بە بەڵگە لەسەر ئەو ڕووداوە دەراسایەی لە کۆڕی حەزرەتی سولەیماندا = دروودی لەسەر بێت = ڕووی دا، کاتێ یەکێك لە وەزیرەکانی، کە زانیارییەکی زۆری لە "زانستی ئامادەکردن"دا پێ درابوو، بە حەزرەتی سولەیمانی وت: من عەرشی بەڵقیست بۆ دەهێنم!

خوای گەورە "پادشایی" و "پێغەمبەریّتی"ی پێکەوە بە حەزرەتی سولەیمان بەخشیبوو. جگە لەمانەش بۆ مەبەستی ڕێزلێنانی ئەو، موعجیزەیەکی ئەوتۆی پێ دابوو کە دەیتوانی بەهۆی ئەو موعجیزەیەوە ڕاستەوخۆ بێ هیچ قورسی و ئەرکێك چاوی لە بارودۆخی ژیانی ڕەعیەتەکەیەوە بێت و سکاڵایان ببیستێت. هەر ئەم موعجیزەیەش بوو کە حەزرەتی سولەیمانی دەپاراست لە هەر هەڵەیەك لە کاروباری ڕەعیەتدا و، هۆکارێکی بەهێزیش بوو بۆ بڵاوکردنەوەی عەدالەت و هەڵکردنی ئاڵای دادگەری لە هەموو جێگایەکی وڵاتەکەیدا.

کەواتە هەرکەسێك پشت بە خوای گەورە ببەستێ و پاڵی پێوە بدات و، بە زمانی توانا و لێهاتنەکانی سروشتی خۆی لێی بپاڕێتەوە و، لە ژیانیشیدا بەپێی یاسا خواییەکان و چاودێریی پەروەردگار هەنگاو بنێت، دەگونجێ ئەم دنیا فراوانەی لە بەردەمدا وەك شارێکی ڕێكوپێك لێ بێت، وەك ئەوەی بۆ حەزرەتی سولەیمان ڕووی دا کاتێ کە بە زمانی پێغەمبەرایەتیی خاوێن و بێ گەرد داوای کرد: عەرشی بەڵقیسی بۆ ئامادە بکرێت و، ئنجا ئەو عەرشەی = چ خۆی چ

شێوەکەی = لە وڵاتی یەمەنەوە بۆ وڵاتی شام لە بەردەمدا ئامادە کرا. بێ گومان دەنگی پیاوانی ئامادەبووی دەوری ئەو عەرشەیش لە کاتی هێنانیدا بیسترا هەروەك شێوە و ڕوخساریشیان دەبینرا!

ئەم ئایەتە ئاماژەیەکی ڕەنگین دەکات بۆ ئامادەکردنی دەنگ و ڕەنگەکان لە چەندەها ماوەی دوورەوە. کەواتە ئەم ئایەتە دەدەفەرموێ:

(ئەی کاربەدەستان! ئەی ئەوانەی کاروباری وڵاتتان لە ئەستۆ گرتووە! ئەگەر دەتانەوێت "دادگەری" هەموو لایەکی وڵاتەکەتان بگرێتەوە. ئەوا چاو لە حەزرەتی سولەیمان بکەن و وەك ئەو هەوڵ بدەن هەموو ئەو شتانە ببینن و بزانن کە لە سەرانسەری زەویدا ڕوو دەدەن. چونکە ئەو فەرمانڕەوا دادگەرەی کە دەیەوێت ئاڵای دادگەری لە هەموو گۆشەیەکی وڵاتەکەیدا بشەکێتەوە و ئەو پادشایەش کە بە میهرەبانی و بەزەییەوە چاودێریی کاروباری هاووڵاتییانی دەکات، ناگات بە ئامانجەکانی ئەگەر نەتوانێت = هەر کات بییەوێت = ئاگاداری هەموو هەرێم و لایەکی وڵاتەکەی بێت. خۆ ئەگەر توانیی بەو چەشنە ئاگادار بێت، ئەوا عەداڵەت بە تەواوەتی گشت لایەك دەگرێتەوە و، خۆیشی لە موحاسەبە و لێپرسینەوەی مەعنەوی ڕزگار دەکات).

خوای گەورە بە (واتای هێما)ی ئەم ئایەتە پیرۆزە لەگەڵ مرۆڤدا دەدوێت و دەفەرموێ:

(ئەی نەوەی ئادەم! حوکمڕانیی وڵاتێکی یەکجار فراوانم دایە دەست یەکێ لە بەندەکانم و، ئاگاداربوونی ڕاستەوخۆشم پێبەخشی سەبارەت بە بارودۆخ و ڕووداوەکانی زەوی، تاکو بتوانێت بە تەواوەتی دادگەری جێبەجێ بکات. ئنجا مادەم توانا و لێهاتنێکی سروشتیم بە هەموو مرۆڤێك بەخشیوە بۆ ئەوەی ببێت بە جێنشین لە زەویدا، ئەوا بێ گومان بەپێی داخوازیی حیکمەتی خۆم ئەو بەهرە و توانا و لێهاتنەشەم داوەتێ کە بتوانێت بەهۆیانەوە سەیری هەموو گۆشە و لایەکی زەوی بکات و پەی بە ڕووداوەکانی ببات. خۆ هەرچەندە مرۆڤ بە "تاکە کەسی" ناتوانێت بگات بەم پلەیە، بەڵام دەتوانێ بە "جۆر" و هاوڕەگەزەکەی پێی بگات.. گەر نەتوانێت لە ڕووی ماددییەوە ئەو پلەوپایەیە بە دەست بهێنێت، دەتوانێ بە شێوەیەکی مەعنەوی = بە وێنەی ئەوەی بۆ ئەولیا و پیاوچاکان ڕوو

دەدات = پێی بەهرەمەند ببێت. کەواتە ئێوە دەتوانن سوود لەم نیعمەتە وەربگرن کە پێتان بەخشراوە. دەسا خێراکەن کاری گەرم و گوڕ ئەنجام بدەن و بە چوست و چالاکی لێ ببڕێن تاکو گۆی زەوی بە وێنەی باخچەیەکی بچووکی ڕەنگین بخەملێنن و هاتوچۆی تێدا بکەن و هەموو ڕووەکانی ببینن و هەواڵ و ڕووداوەکانی هەموو شوێنێکی تر ببیستن، بێ ئەوەی ئەرکی بەندایەتیتان لە یاد بچێت).

هەروەها سەرنج لەم ئایەتە پیرۆزە بدەن کە دەفەرموێت:

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الارْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾ (الملك:١٥).

بەم جۆرە بینیمان کە چۆن ئەم ئایەتە پیرۆزەی سەرەتای ئەم نموونەیە، هیممەتی مرۆڤ دەبزوێنێت و بایەخیشی تێدا دەبووژێنێتەوە بۆ دۆزینەوەی هۆکار و ئامێرێك لە نێوان وردترینی پیشەسازییەکانیدا، کە بە هۆیەوە بتوانێت لە دوورترین شوێنەوە ڕەنگەکان ئامادە بکات.

نموونەیەکی تر:

﴿وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الأَصْفَادِ﴾ (ص:٣٨).

﴿وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلاً دونَ ذلكَ وَكُنَّا لَهُمْ حافِظِينَ﴾ (الأنبياء:٨٢).

ئەم ئایەتە پیرۆزانە ئەوە دەگەیەنن کە: جیننی و شەیتانەکان و ڕۆحیانەتە چەپەڵەکان، بۆ حەزرەتی سولەیمان = دروودی لەسەر بێت = ژێربار و ملکەچ کرابوون و ڕێ لە شەڕ و خراپکارییان گیرابوو، لە چەندین کاروباری بەسووددا بەکارهێنرابوون. کەواتە ئەم ئایەتانە دەڵێن:

تاقمی جیننی، کە لە نێوان سەرنیشنانی خاوەن هەستوشعووری گۆی زەویدا لە دوای ئادەمیزادەوە دێن و لە گرنگی و بایەخدا پلەی دووهەمیان هەیە، دەگونجێ بکرێن بە خزمەتگوزاری مرۆڤ و پەیوەندییان لەگەڵ ببەسرێت و چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا سازبکرێت. تەنانەت دەگونجێ کە شەیتانەکان

دوژمنایەتی‌یان لەگەڵ مرۆڤدا بخەنە لاوە و ناچار بکرێن خزمەتی مرۆڤ بکەن. هەروەك خوای گەورە ژێربار و ملکەچی کردن بۆ یەکێك لە بەندە ملکەچ و گوێڕایەڵەکانی فەرمانی خۆی.

واتە خوای گەورە، بە "واتای هێما"ی ئەم ئایەتانە، ڕووی گوفتار لە مرۆڤ دەکات و دەفەرموێت:

(ئەی مرۆڤ! من جیننی و شەیتانەکان و خراپکارانیانم بۆ بەندەیەکی گوێڕایەڵی خۆم ملکەچ و ژێربار کرد. تۆش ئەگەر "نەفس"ی خۆت بۆ گوێڕایەڵیی فەرمانەکانی من ژێربارو ملکەچ بکەیت، ئەوا گەلێ بوونەوەری زۆرت تەنانەت جینّی و شەیتانەکانیشت بۆ ژێربار دەخەم).

کەواتە ئەم ئایەتە پیرۆزە هێڵی دواسنوور دەکێشێت و باشترین ڕێگای بەکەڵکی سوودلێوەرگرتن دەستنیشان دەکات. تەنانەت ڕێگایەکیش دەکاتەوە بۆ "ئامادەکردنی گیانەکان" و "گفت‌وگۆکردن لەگەڵ جیننی"دا، کە دەرەنجامی تێکەڵبوونی هونەر و زانستەکانی مرۆڤە و لە هێز و هەست و نەستە نائاساییە ماددی و مەعنەوی‌یەکانیەوە دەرکەوتووە و سەری هەڵداوە. بەڵام نەك بەو جۆرەی کە لەم سەردەمەی ئێستا بەکاردەهێنرێت. چونکە ئەو مرۆڤانەی کە ئێستا لەم بوارانەدا کار دەکەن بوون بە گاڵتەجاڕ و مایەی پێڕابواردن لە لایەن ئەو جنۆکانەوە کە هەندێ جار ناوی کەسانی مردوو لە خۆیان دەنێن و = بە پێچەوانەی مەبەستەوە = خۆیان بوون بەگوێڕایەڵ و ڕامکراوی شەیتانەکان و ڕۆحیانەتە چەپەڵەکان! ئەوەی ئێمە لێی دواین جیاوازە لەمانە و، تەنها لەو ڕێگایەوە دەبێت کە بەهۆی نهێنی‌یەکانی قورئانی پیرۆزەوە ملکەچ بکرێن و ژێربار بخرێن و لە خراپە و زیانەکانیشیان مرۆڤ دەرباز بکرێت!

پاشان ئەم ئایەتە پیرۆزە:

﴿فَأَرْسَلْنَا اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَراً سَوِيّاً﴾ (مريم:١٧)..

هەروەها ئایەتەکانی تری هاوچەشنی کە ئاماژە بۆ بەرجەستەبوونی ڕۆحیانەتەکان دەکەن و، ئەو ئایەتانەش کە ئاماژەیان تێدایە بۆ هێنان و ژێربارخستنی دێوەکان لە لایەن حەزرەتی سولەیمانەوە = دروودی لەسەر بێت =

هەروەك ئاماژە بۆ بەرجەستە بوونی ڕۆحانی‌یەکان دەکەن، لە هەمان کاتیش‌دا ئاماژەیان تیّدایە بۆ ئامادە کردنی گیانەکان(**تحضير الأرواح**). بەلاّم وریابە! ئامادەکردنی گیانە خاوێنەکان، کە ئەو ئایەتانە ئاماژەیان بۆ دەکەن، بەو شێوەیە نی‌یە کە هاوچەرخەکانمان گیانەکان بۆ شوێنی گەمە و گاڵتەی خۆیان دەهێنن و کارێکە سەرتاپا گاڵتە پێکردنێکی سووك و ڕسوای ئەوتۆیە کە لەگەڵ شان و شکۆی ئەو ڕۆحیانەتە جیددی و بەڕێز و خاوەن ویقارانەدا ناگونجێ، ئەوانەی کە جیهانێکیان ئاوەدان کردووەتەوە کە یەکپارچە کاری جیددی‌یە و جێی گەمە و گاڵتەی تێدا نابێتەوە..

بەڵێ مەبەست ئەوە نی‌یە، بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە دەکرێ "گیانەکان" بە جۆرێکی تر ئامادە بکرێن، بە وێنەی ئەوەی چەند ئەولیایەکی پیاوچاك بۆ مەبەستێکی گرنگ و ئامانجێکی بەرز و پێویست ئەنجامیان دا. وەك کەسانی هاووێنەی شێخ محي‌الدینی عەرەبی، کە هەرکات بیان‌ویستایە چاوپێ کەوتنیان لەگەڵ ئەو ڕۆحیانەتە خاوێنانەدا ساز دەکرد و، ئەمان بەرەو لای ئەو ڕۆحیانەتانە کێش دەبوون و پەیوەندی‌یان لەگەڵدا دەبەستن و بۆ شوێنەکانی ئەوان دەڕۆشتن و لە جیهانەکەیان نزیك دەبوونەوە و سوودیان لە ڕۆحیانەتی ئەوان وەردەگرت. تەنها ئەم ئامادەبوونی ڕۆحەیە کە ئەو ئایەتە پیرۆزانە ئاماژەی بۆ دەکەن‌و، لەم ئاماژەیەش‌دا هەست بە هاندان و تاسەبزواندنی مرۆڤ دەکرێت و، لە هەمان کاتیش‌دا هێڵی دوا سنووری ئەم چەشنە زانست و کارامەیی‌یە پەنهانە دەکێشێت و، جوانترین و باشترین شێوەشیان پێش‌چاو دەخات.

نموونەیەکی تر: ﴿**إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ والإِشْرَاقِ**﴾ (ص:١٨).

﴿**يا جِبالُ اَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْر وَاَلَنَّا لَهُ الْحَديد**﴾ (سبأ:١٠).

﴿**عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْر**﴾ (النمل:١٦).

ئەم ئایەتە پیرۆزانەی کە موعجیزاتی حەزرەتی داوود = دروودی لەسەر بێت = باس دەکەن، بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە خوای‌گەورە هێندە هێزی مەزن و دەنگ و ئاوازی خۆش‌و جوانی بە ذیکر و تەسبیحاتی حەزرەتی داوود بەخشیبوو کە

تەنانەت چیاکانیشی دەهێنایە حاڵ و جەزبەی شەوق و تاسەمەندی، بە ڕادەیەك کە دەتوت چیاکان خڕامافۆنێکی خەورەن و زایەڵەی ذیکر و تەسبیحاتی ئەو دەڵێنەوە، یاخود دەتوت مرۆڤێکی خەورەن لەناو ئەڵقەی ذیکرێكدا کە لە دوای سەرخەورەی ئەو ئەڵقەیەوەذیکرەکان دووپات دەکەنەوە!

= ئایا ئەمە حەقیقەتە؟ یان ئایا دەخونجێ شتی وا لە ڕاستیدا ڕوو بدات؟!

= بەڵێ، ڕاستییەکی بێخومانە. چونکە ئایا نالخونجێ کە هەر چیایەك ئەشکەوتی تێدا بێت لەخەڵ هەموو مرۆڤێكدا بە زمانی ئەو مرۆڤە بدوێ و بە چەشنی "تووتی" خوفتارەکانی ئەو کەسە دووپات بکاتەوە؟ خۆ ئەخەر لە بەردەم هەر شاخێكدا وتت: "الحمدلله" ئەویش لە ڕێی زایەڵە و دەنگدانەوەی دەنگەکەی تۆوە دەڵێت: "الحمدلله"..

جا مادەم خوای خەورە ئەم توانا و لێهاتنەی بە چیاکان بەخشیبێت، ئەوا دەکرێت ئەو توانا و لێهاتنە پتر دەربخرێت و بکەوێتە ڕوو. خۆ لەبەر ئەوەی خوای خەورە جگە لە "پێغەمبەرایەتی" جێنشینیی زەویشی = بە تایبەتی = بە حەزرەتی داوود بەخشیبوو، ئەوا تۆوی ئەو توانا و لێهاتنەی کە لای ئەو دەریخست، پتر خەشەی پێ سەند و بە جۆرێکی ئیعجازبەخش خستیە ڕوو، بە شێوەیەك کە لەخەڵ کاروبار و ئەرکی فراوانی "پێغەمبەرایەتی" و "فەرمانڕەوایەتی"ی ئەودا بگونجێت، بە ڕادەیەك کە چیا سەخت و خەردنکەشەکانیش، وەکو هەر سەربازێکی خوێڕایەڵ و بە وێنەی هەر شاخردێکی خوێبیست لە بەردەستیدا و چەشنی هەر موریدێکی خاوەن نەوازش لە ئەڵقەی ذیکریدا، ملکەچی فەرمانەکانی ئەو بوون. بەم پێیە، ئەو چیا مەزنانە بە زمان و فەرمانی حەزرەتی داوود = درووودی لەسەر بێت = تەسبیحات و سوپاسگوزاریی بەدیهێنەری مەزنیان پێشکەش دەکرد و، هەر کە حەزرەتی داوود = درووودی لەسەر بێت = ذیکر و تەسبیحاتی دەست پێ دەکرد، یەکسەر چیاکانیش لەخەڵ ئەودا هەمان ذیکر و تەسبیحاتیان دەوتەوە!

بەڵێ، سەرکردەی سوپا دەتوانێت لە ڕێی ئامێرەکانی پەیوەندی و هۆکارەکانی تەلەفۆنەوە زمانی سەربازە پەرش و بڵاوەکانی خۆی لەناو چیاکاندا

به ذیكری **"الله أكبر"**بخاتەخەر، بە ڕادەیەك دەڵێی شاخەكان خۆیان سەرخەرمی تەهلیلە و وتنی "اللّه أكبر"ن!

جا ئەخەر سەركردەیەكی ئادەمی بتوانێت چیاكان لە شێوەیەكی مەجازی‌دا و بە زمانی سەرنیشنانی، بخاتەخوفتار، دەبێ سەركردەیەكی بەسام‌وشكۆی هەڵبژاردەی خوای‌خەورە چۆن بێت؟ ئایا ناتوانێت بە شێوەیەكی حەقیقی ئەو چیا و شاخانە بخاتەخوفتار و تەسبیحاتی ڕاستەقینە؟.. ئەمە سەرەڕای ئەوەی كە لە وتەكانی پێشوودا ڕوونمان كردەوە: هەموو چیایەك خاوەنی كەسایەتی‌یەكی مەعنەویی تایبەت و تەسبیحاتێكی‌خونجاوی تایبەتی و عیبادەتێكی شایستەی تایبەت بە خۆیەتی. كەواتە هەروەك بە دەنگدانەوە و زایەڵەی دەنگەكانی مرۆڤ هەموو چیایەك تەسبیحات دەكات، هەر بۆ خۆیشی، بە زمانە تایبەتی‌یەكانی، تەسبیحاتی تایبەتی پێشكەشی بەدیهێنەری شكۆمەندی خۆی دەكات.

هەروەها: ﴿**والطَّيْرَ مَحْشُورَةً**﴾ (ص:١٩).

﴿**عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ**﴾ (النمل:١٦).

ئەم ئایەتانە دەری‌دەخەن كە: خوای‌خەورە حەزرەتی داوود و سولەیمانی فێری خوفتاری هەموو جۆرە باڵندەكان كردووە و، لە زمانی توانا و لێهاتنیشیان شارەزای كردوون. واتە لەو كارانەی كە لەخەڵیان‌دا دەخونجێ و چۆنێتیی سوود لێ‌وەرخرتنیان، ئاخاداری كردوونەتەوە.

بەڵێ، ئەم حەقیقەتە ڕاستی‌یەكی مەزنە. چونكە مادەم ڕووی زەوی سفرە و خوانێكی خواوەندی میهرەبانە و بۆ مەبەستی ڕێزنان لە مرۆڤ ڕاخراوە، ئەوا دەخونجێ زۆربەی ئەو ئاژەڵ و باڵندانەی كە سوود لەم سفرە وخوانە وەردەخرن، لە خزمەتی مرۆڤدا بن و بۆ ئیش‌و كارەكانی ئەو ژێربار خرابن..

چونكە ئەو مرۆڤەی كە خزمەتكارە بچووكەكانی چەشنی هەنگ و كرمی ئاورێشمی بۆ خۆی خستووەتەكار و، سوودی لە ئیلهامە خوایی‌یەكانی ئەوان وەرخرتووە و.. كۆتری نامەبەری لە هەندێ كاروباری خۆی‌دا بەكارهێناوە و.. تووتی و باڵندەكانی هاوچەشنی هێناوەتە قسە وخوفتار و، بەم كارەی‌خەلێ كردەوەی جوانی نوێی خستووەتە سەر شارستانێتیی خۆی.. ئەم مرۆڤە، هەروەك

سوودی لە ئاژەڵە ماڵی و ڕامکراوەکان وەرگرت، دەشتوانێت گەلێ سوودی زۆری تری دەست بکەوێت گەر شارەزای زمانی توانا و لێهاتنی سروشتیی باڵندەکان و ئاژەڵەکانی تر بێت. چونکە باڵندە و ئاژەڵەکان گەلێ ڕەگەز و جۆری زەبەندە و جیاوازیان هەیە. بۆ نموونە: گەر مرۆڤ فێری زمانی تواناو لێهاتنی ئەو چەشنە چۆلەکانە ببێت کە لە جۆری ڕیشۆڵەن و کوللە دەخۆن و ڕێ لە زیادبوونی دەگرن و، گەر بتوانێت کارەکانی ئەم چەشنە چۆلەکەیە ڕێك بخات و کۆنترۆڵی بکات، ئەوا دەتوانێت بۆ قەلاچۆکردنی کوللە بەکاریان بهێنێت! واتە ئەو کاتە مرۆڤ توانیویەتی سوود لەم جۆرە باڵندەیە وەربگرێت و لە چەندین کاروباری گرنگدا بیانخاتە کار.

جا ئەم چەشنە سوود لێوەرگرتن و بەکارهێنانەی توانا و لێهاتنی باڵندەکان و خستنەقسەی بێگیانەکان (چەشنی تەلەفۆن و گرامافۆن) ئایەتە پیرۆزەکەی پێشوو هێڵی دواسنووری بۆ کێشاون.

کەواتە خوای گەورە بە "واتای هێما"ی ئەم ئایەتە پیرۆزانە دەفەرموێت:

(ئەی نەوەی ئادەم! یەکێك لە بەندە موخلیس و بێگەردەکانم، کە هاوڕەگەزی ئێوە بوو، گەلێ بەدیهاتووی مەزنم لە موڵکی خۆمدا بۆ ملکەچ و گوێڕایەڵ کرد و خستمنە قسە بۆی و کردمن بە چەند خزمەتگوزار و سەربازێکی دەستپاك و گوێڕایەڵ لە خزمەتی ئەودا، تاکو پێغەمبەرایەتی‌یەکەی و دادگەری‌یەکەی لە سنووری فەرمانڕەوایی دەوڵەتەکەیدا بپارێزن. هەریەك لە ئێوەش چەندین توانا و لێهاتن و بەهرەم پێ بەخشیون تاکو ببن بە جێنشینی زەوی و، ئەمانەتێکی هێندە مەزنم پێ سپاردوون کە ئاسمانەکان و زەوی و چیاکان نەیانتوانی بیخەنە ئەستۆی خۆیانەوە. کەواتە دەبێ ئێوە ملکەچ و فەرمانبەرداری فەرمانەکانی ئەو خواوەندە بن کە جڵەوی ئەم بوونەوەرانەی لە دەستدایە، تاکو بوونەوەرە پەرش و بڵاوەکانی ناو موڵکی ئەو، جڵەوی خۆیان بدەنە دەستتان. کەواتە ئێوە ئەم ڕێگایەتان بۆ تەخت کراوە و دەرگاتان بۆ خراوەتە سەر پشت، گەر بتوانن بە ناوی بەدیهێنەری مەزنەوە جڵەوی ئەو بوونەوەرانە بگرنەدەست و، بۆ پلەیەکی ئەوتۆ بەرز ببنەوە کە شایانی بەهرە و لێهاتنەکانتان بێت.

مادەم حەقیقەت بەم جۆرەیە، ئەوا تۆش ئەی مرۆڤ! بەخاڵتەوخەپ و کاری بێ واتا و بێ سوودی (چەشنی خڕامافۆن و کۆتر و تووتی)یەوە خۆت خەریك مەکە، بەڵکو لە پێناوی بەدەستهێنانی خەمە و خاڵتەیەکی یەکجار نیان و خاوێندا هەوڵ بدەو، تامی خۆشترین و بەلەزەتترینی جۆرەکانی "تەسلیە" و دڵارامی بچێژەو، وەك حەزرەتی داوود = دروودی لەسەر بێت = چیاکان بکە بە خڕامافۆنی دەنگدەرەوەی ذیکرەکانت و، بە ئاوازیذیکر و تەسبیحی درەخت و ڕووەکەکانیش ئاوی خوێی خۆت بدە، ئەوانەی کە هەر ئەوەندەی سروەیەکیان بەر دەکەوێت یەکسەر بە وێنەی ژێی ئامێرە دەنگییەکان، دەنگی سازخار و ئاوازی نەرم و ناسکیان لێ بەرز دەبێتەوە..

بەم ذیکرە بڵند و بەرزە، چیاکان هەزاران زمانی ذیکرخۆی تەسبیحاتخوزارت بەرچاو دەخەن و، لە ماهییەت و ناوەرۆکێکی خەلێ سەیری ناو بوونەوەرە سەرسووڕهێنەکاندا دەردەکەون. ئەو کاتە زۆربەی باڵندەکان = بە وێنەی پەپووی حەزرەتی سولەیمان، **علیه السلام** = پۆشاکی هاوڕێی ئازیز و هاودەمی خۆشەویست دەپۆشن و، دەبن بە خزمەتگوزاری خوێڕایەڵ بۆت و، دڵارامی و تەسلییەی بێخەرد و خاڵتە و خەپی خاوێنت پێ دەبەخشن. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ئەم ذیکرە بەرز و بڵندە دەتگەیەنێتە ئەوەی کە تواناو لێهاتن و بەهرە شارراوە و ئەسپەردەکراوەکانی ناو ماهییەتت ببووژێنەوە و، لەم ڕێیەوە نایەڵن لە پلەوپایەی بەرزی ماهییەتی مرۆڤانەت بکەویتە خوارەوە. ئیتر دوای ئەوە، جۆرەکانی خەمە و خاڵتەی بێ کەڵك و بێسوود بەرەو بنکی شیو و دۆڵی پلە نزمەکان کێشت ناکەن)!

نموونەیەکی تر: ﴿**قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْداً وَسَلاماً عَلَى إِبراهيم**﴾ (الأنبياء:٦٩).

ئەم ئایەتە پیرۆزە موعجیزەی حەزرەتی ئیبراهیم = دروودی لەسەر بێت = دەردەخات و سێ ئاماژەی ناسکیشی تێدایە:

یەکەمیان: ئاگر = وەك هەموو هۆکارێکی تر = جڵەوی خۆی بە دەستی خۆی نییە و بە هەڕەمەکی و ئارەزووی خۆی کار ناکات، بەڵکو بەپێی ئەو فەرمانەی

بەسەری‌دا دەسەپێنرێت، ئەركی ئەستۆی ڕادەپەڕێنێت. ئەوەبوو حەزرەتی ئیبراهیمی نەسووتاند، چونكە فەرمانی نەسووتاندنی ئەوی پێ درا.

دووهەمیان: پلەیەك لە ئاگردا هەیە كە بەهۆی ساردبوونی لەڕادەبەدەری، شتان دەسووتێنێت! واتە كاریگەریی چەشنی سووتانی لێ دەبێتەوە. ئەوەتا خوای خەوورە بە وشەی (**سَلاماً**)[4] لەخەڵ پلەی "ساردی"ی ئاگرەكەدا دەدوێت و پێی دەفەرموێت: هەروەك "خەرمی" ئیبراهیمی نەسووتاند، تۆیش مەیسووتێنە. واتە ئاگر لەو پلەی ساردی‌یەدا دارای كاریگەری‌یەكی چەشنی سووتاندنە. كەواتە لە یەك كات‌دا ئاگریشە و ساردیشە!

بەڵێ، وەك لە زانستی **"طبیعیات"دا** باس كراوە، ئاگر چەند پلەیەكی جیاجیا و جۆراوجۆری هەیە. یەكێك لەو پلانە لە شێوەی ئاگرێكی سپی‌دایە، خەرمی‌یەكەی بلاو ناكاتەوە، بەڵكو خەرمی لە دەوروبەری خۆی بەدەست دەهێنێت و بەم حاڵەتەشی شلەمەنی‌یەكانی دەوروبەری دەخاتە دۆخی بەستنەوە! وەك بڵێی بە ساردی‌یەكەی شتان دەسووتێنێت! "زەمهەریر"یش جۆرێكی ئاگرە و بە ساردی‌یەكەی شت دەسووتێنێت. كەواتە لە دۆزەخدا كە هەموو پلە و جۆرەكانی ئاگری تێدایە، بوونی زەمهەریر كارێكی پێویستە.

سێ‌هەمیان: هەروەك "ئیمان" كە "ماددەیەكی مەعنەوی"یە و ڕێ لە كاریگەریی ئاگری دۆزەخ دەخرێت و موسڵمانانی لێ ڕزگار دەكات.. هەروەها وەك "ئیسلام"یش كە زرێیەكی پارێزەر و قەڵایەكی قایم و مەحكەمە، موسڵمانان لە ئاگر دەپارێزێت.. بە هەمان جۆر، "ماددەیەكی ماددی"ش هەیە كە وەك زرێ ڕێ لە كاریگەریی ئاگری دنیا دەخرێت. چونكە خوای خەوورە لەم دنیایەدا، كە خانەی دانستە، لەسەر داخوازی ناوی **"الحكیم"**ی خۆی و لە ژێر پەردەی هۆكارەكاندا كارەكانی بەڕێ دەكات. لەبەر ئەمە، ئەو ئاگرەی كە بۆ حەزرەتی ئیبراهیم = درووودی لەسەر بێت = ساز كرا، هەروەك جەستەی حەزرەتی ئیبراهیمی نەسووتاند، بەرگ و پۆشاكەكانیشی نەسووتاند! كەواتە ئەم ئایەتە پیرۆزە هێمایە بۆ ئەوەی كە:

(ئەی شوێن کەوتووان و میللەتی ئیبراهیم! چاو لە ئیبراهیم بکەن.. با "تەقوا" پۆشاکتان بێت کە پۆشاکی ئیبراهیم بوو.. لە بەرامبەر دوژمنە مەزنەکەتان، کە ئاگرە لە دنیا و قیامەتدا، تەقوا بکەن بە زرێی پارێزەر و قەڵای مەحکەمتان. جا هەروەك ئەگەر پۆشاکی تەقوا و ئیمانتان بە باڵای ڕۆحتان پۆشی لە شەڕی ئاگری دۆزەخ ڕزگارتان دەکات، بە هەمان جۆر، خوای گەورە چەند ماددەیەکی لەناو زەویشدا حەشار داوە کە لە زیانی ئاگر دەتانپارێزن. دەسا خێراکەن ئەو ماددانە بدۆزنەوە کە ڕێ لە گەرمی دەگرن و لەناو زەویدا دەریان بهێنن و لەبەریان بکەن).

بەم جۆرە ،مرۆڤ لە ئەنجامی باس و لێکۆڵینەوە و دۆزینەوەکانیدا، ماددەیەکی دۆزییەوە کە ئاگر نایسووتێنێت، بەڵکو بەرگری لە ئاگر دەکات و، مرۆڤ دەتوانێت بەرگ و پۆشاکی بۆ خۆی لێ بدوورێت.

ڕادەی بەرزی و بڵندیی ئەم ئایەتە پیرۆزە لەگەڵ دۆزینەوەی ئەم ماددە دژ بە ئاگرەی کە مرۆڤ دۆزیویەتیەوە بەراورد بکەو، ئنجا بزانە کە چۆن ئەم ئایەتە پۆشاکێکی ڕەنگینی دەرخست کە لە کارگەی: **"حنيفاً مسلماً"**دا چنراوەو، هەرگیزاوهەرگیز نادڕێت و هەتاهەتایە پارێزگاریی قەشەنگی و جوانییەکەی خۆی دەکات!

نموونەیەکی تر: ﴿**وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاءَ كُلَّهَا**﴾ (البقرة: ٣١).

ئەم ئایەتە پیرۆزە موعجیزەی هەرە مەزنی حەزرەتی ئادەم = درودی لەسەر بێت = لە دەعوای "خەلافەتی هەرەمەزن"دا دەردەخات، کە بریتییە لە: فێرکردنی ناوەکان(**تعليم الأسماء**)..

جا هەروەك موعجیزاتی پێغەمبەرانی تر = **عليهم السلام** = هێما بوون بۆ چەند کارێکی دەراسا و تایبەتبوون بە هەریەك لەو پێغەمبەرانە، موعجیزەی باوکی پێغەمبەران و فاتیحی دیوانی پێغەمبەرایەتی: حەزرەتی ئادەمیش = درودی لەسەر بێت = ئاماژەیەکی تەواو نزیك لە ڕاشکاوییەوە بۆ ئەوپەڕی کەماڵی بەشەری و پێشکەوتنەکانی و دوا ئامانج و مەبەستەکانی، دەکات. وەك بڵێی خوای گەورە لە ڕێی "واتای ئاماژەیی"ی ئەم ئایەتە پیرۆزەوە، دەفەرموێت:

لەو ڕووەوە کە خوای خەورە چەندەها توانا و لێهاتنی لە مرۆڤدا کۆکردووەتەوە، ئەوا هەرچی کەماڵی زانستی و پێشکەوتنی هونەری و کارە دەراساکانی دۆزینەوە و تەکنۆلۆژیای مرۆڤ هەن، ئەم ئایەتە پیرۆزە بە تەعبیری "ناوفێرکردن": (**وعَلَّمَ آدَمَ الاَسماءَ كُلَّها**) هەموویانی دەربڕیوە. ئەم تەعبیر و شێوە دەربڕینە هێمایەکی بەرز و وردی تێدایە کە بریتییە لەوەی:

هەموو کەماڵ و، زانست و، پیێشکەوتن و، هونەرێك = هەرچییەك بێت = "ڕاستی"یەکی بەرز و بڵندی هەیە، ئەو ڕاستییەش پاڵی بە یەکێك لە ناوە جوانەکانی خوای خەورەوە داوە، بەم پاڵدانەوەیەشی بەو ناوەی کە دارای چەندین پەردەی جیاواز و جۆراوجۆر و بازنەی جیاجیای دەرکەوتنە، هەر یەك لەو هونەر و کەماڵ و سنعەتە، کەماڵی خۆی دەستدەکەوێت و دەبێت بە ڕاستییەکی ڕەسەن و ڕاستەقینە. دەنا هەریەکەیان سێبەرێکی ناتەواوی، قرتاوی، کزی، تێکەڵوپێکەڵ دەردەچێت.

بۆ نموونە: ئەندازە(**الهندسة**) یەکێکە لە زانستەکان. "ڕاستی" و "ئەوپەڕی ئامانجی" ئەم زانستە لەخەیشتندایە بە ناوی جوانی **"العدل والمقدر"**ی خوای خەورەو، بینینی درەوشانەوە پڕ لە داناییەکانی ئەو ناوە پیرۆزە = بە هەموو مەزنی و سامێکیەوە = لە ئاوێنەی زانستی "ئەندازە"دا.

هەروەها = بۆ نموونە = "پزیشکی"(**الطب**) زانست و کارامەیی و پیشەیە لە هەمان کاتدا. ناوەرۆك و ڕاستیی ئەم زانستە پاڵی بە یەکێك لە ناوە جوانەکانی خوای خەورەوە داوە کە ناوی: **"الشافـي"**یە. جا بە بینینی درەوشانەوە میهرەبانەکانی ناوی: **"الشافـي"**ی خوای خەورە لە دەرمانە پەرش‌وبڵاوەکانی ڕووی زەویدا = کە دەرمانخانەیەکی مەزنە = ئەم زانستی پزیشکییە بە کەماڵی خۆی دەخات و دەبێت بە ڕاستییەکی ڕاستەقینە.

هەروەها ئەو زانستانەی کە لە ڕاستییەکانی بوونەوەران دەدوێن، وەك: (فیزیا و کیمیا و ڕووەکزانی و زیندەوەرزانی) کە چەند زانستێکن لە ڕاستیدا (دانستی شتان)ن.. دەخوێجێ ئەمانە ببن بە "زانستی ڕاستەقینە". ئەمەش بە بینینی درەوشانەوە هەرە مەزنەکانی ناوی: **"الحكيم"**ی خوای خەورە لە شتاندا، وەك

درەوشانەوەکانی: کارسازی و، پەروەردە و، چاودێری و، بینینی سوود و بەرژەوەندی‌یەکانی ئەم درەوشانەوانە لە هەموو شتێك‌دا. واتە: بە پاڵدانەوەی ئەم زانستانە بە ناوی **"الحکیم"**ی خوای‌خەورەوە ئەو دانستە دەبێت بە دانایی ڕاستەقینە.. دەنا یان دەبن بە چەند خورافەتێك کە هیچ کەڵك و سوودێکیان نەبێت، یان ڕێ بۆ‌خومڕایی تەخت دەکەن، وەك ئەوەی لە فەلسەفەی ماددیی سروشتی‌دا بەدی دەکرێت.

وا ئەم سێ نموونەیەمان بۆ باس کردیت. تۆیش بۆ خۆت زانست و هونەر و کەماڵاتەکانی تریان لەسەر قیاس بکە.

بەم جۆرە، قورئانی پیرۆز بەم ئایەتە پیرۆزەی خۆی، دەستی هاندان و تەشویق بەسەر پشتی‌خڕۆی مرۆڤدا دەهێنێت و، ئاماژە بۆ بەرزترین و دوورترین سنوور دەکات کە لە پێشکەوتنی ئێستای‌دا خەلـێ کەمتەرخەمیی تێدا نواند و پێیان نەخەیشت. وەك بڵێی قورئانی پیرۆز بەخڕۆی مرۆڤ بڵێت: خێراکە.. پێشکەوە.. هەنگاو بنێ!

لێرەدا بەم‌خەوهەرە بەنرخەی‌خەنجینە هەرە مەزنەکەی ئەم ئایەتە پیرۆزە، واز دەهێنین و ئەم دەرخایە دادەخەین.

نموونەیەکی تر: کۆتایی‌هێنەر بە دیوانی پێغەمبەرایەتی و پێشەوای پێغەمبەران = صلی اللہ علیە وسلـم = کە سەرجەم موعجیزاتی هەموو پێغەمبەرانی تر بە تەنها یەك موعجیزەی ئەو دادەنرێن و.. کە مایەی شانازیی هەموو جیهانەکانە و.. ئایەتی ئاشکرا و ڕوونکەرەوەی سەرجەم پلە و پایەکانی ناوە جوانەکانی خوای خەورەیە، ئەو ناوانەی کە بە کورتی و پوختی خوای‌خەورە حەزرەتی ئادەمی لـێ فێر کردن.. ئەم محمدە پێغەمبەر و خۆشەویستەی خۆی = صلی اللہ علیە وسلـم = کە بە شکۆمەندی(جلال)ی خوای‌خەورە، پەنجەی خۆی بەرز کردەوە و مانگی دوولـەت کرد و، هەر هەمان پەنجەشی نزم کردەوە و بە جوانی(جـمال)ی خوای خەورە، ئاوی کەوسەر ئاسای هەڵقوڵاند و..خەلـێ موعجیزەی تری وەك ئەمانەی کە لە هەزار تێپەڕ دەبن، ئاشکرا کرد.. ئەم پێغەمبەرە ئازیز وخەورەیە = صلی اللہ علیە وسلـم = قورئانی پیرۆزی بە چەشنی موعجیزەی‌خەورەی خۆی

خستووەتە ڕوو، تەحەددای جیننی و ئادەمیزادیشی بەم قورئانە کردووە کە دەفەرمویٚ:

﴿قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلـى اَن يَأتُوا بِمِثْلِ هـذا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهيراً﴾(الإسراء:٨٨).

جا ئەم ئایەتە پیرۆزە و ئایەتەکانی تری هاوچەشنی، سەرنجی جیننی و ئادەمیزاد بۆ درەوشاوەترین و زەقترینی ڕووەکانی ئیعجاز لەم موعجیزە نەمرە هەمیشەیی‌یەدا ڕادەکیٚشن‌و، ئاوڕیان پیٚ دەدەنەوە بۆ لای ئەو ڕەوانی‌یە حەق و ڕاستەقینەیەی کە لە ڕوونکردنەوەکانی‌دا هەیە و ئەو ڕەوانبیٚژی‌یە بەرزەی کە لە دەربڕینەکانی‌دا بە ئاشکرا دیارەو، ئەو شموول و هەمەلایەنگیری‌یەی لە واتاکانی‌دان و ئەو بەرزی و سازخاری‌یەش کە لە شیٚوازە جۆراوجۆرەکانی‌دا دەردەکەون. ئەوەتا قورئانی پیرۆز لە کاتی نازڵبوونیەوە تا ئیٚستا و تا دنیاش دنیایە، تەحەددای سەرجەمی جیننی و ئادەمیزاد دەکات و، شەوق و تاسەمەندیی لایەنگرانی دەبزویٚنیٚت و، سەرسەختی و عینادی نوستووی دوژمنانی بەخەبەر دیٚنیٚت و، بە شەوقیٚکی خەورە و هەڕەشەیەکی توندوتیژ هانی هەموویان دەدات کە لاسایی بکەنەوە و هاوویٚنەی قورئان پەیدا بکەن. تەنانەت خوای خەورە ئەم موعجیزە هەرە مەزنە لە جیٚگایەکی بەرزدا دەخاتە پیٚش‌چاوی خەڵکی. وەك بڵیٚی تاکە ئامانجی هاتنی مرۆڤ بۆ دنیا ئەوە بیٚت کە ئەم موعجیزە هەرە مەزنە بکات بە دەستووری ژیان و ئامانجی ئاواتەکانی.

لەمانەی پیٚشەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە:

هەریەکە لە موعجیزاتی پیٚغەمبەران = درووودیان لەسەر بیٚت = ئاماژە بۆ یەکیٚك لە کارە دەراساکانی تەکنۆلۆژیای مرۆڤ دەکەن. بەڵام موعجیزەکەی حەزرەتی ئادەم = درووودی لەسەر بیٚت = ئاماژە بۆ پیٚڕستی سەرجەم کارە دەراساکانی کەمالات و هونەر و زانستەکان دەکات و، شەوقی مرۆڤ بۆ هەموویان دەبزویٚنیٚت، جگە لەوەی کە زۆر بە پوختی ئاماژەشی تیٚدایە بۆ بناغەکانی پیشەسازی.

موعجیزە هەرەمەزنەکەی پێغەمبەری مەزن حەزرەتی محمدیش = صلی الله علیە وسلم = کە قورئانی پیرۆزی خاوەن ڕوونکردنەوەی ئیعجازبەخشە، لەبەر ئەوەی ڕاستیی فێرکردنی ناوەکان(**تعلیم الأسماء**)ی بەوپەڕی ڕوونی و درێژەپێدانێکی تەواوەتی تێدا دەرکەوتووە، ئەوا ئامانجە ڕاستەکانی هونەر و زانستە ڕاستەقینەکان و کەماڵات و بەختەوەریی هەردوو دنیای زۆر بە ئاشکرایی ڕوون کردووەتەوە، مرۆڤیان بۆ لا ئاراستە دەکات و ڕەغبەت و ئارەزووی توندیان تێدا دەورووژێنێت. بە ڕادەیەك کە بە شێوازی هاندان و تەشویق ڕوونی دەکاتەوە کە:

(ئەی مرۆڤ! ئامانجی هەرەبەرزی بەدیهێنانی خەردوون بریتی‌یە لەوەی کە تۆ لە بەرامبەر دەرکەوتنی پەروەردخاریێتیی خواوەندەوە، بەندایەتی‌یەکی خشتی و هەمەکی ئەنجام بدەیت.. ئامانجی سەرەکیی بەدیهاتنی تۆش لەوەدایە کە لە ڕێی زانست و کەماڵاتەکانەوە بگەیتە پلەوپایەی ئەو بەندایەتی‌یە)!

قورئانی پیرۆز = لەم بوارەدا =خەلیێ دەربڕینی جۆراوجۆری ڕەنگین و ئیعجازبەخشی هەیە و، ئاماژەیان پێ دەکات بۆ ئەوەی کە:

خرۆی مرۆڤ، لە دوارۆژخارەکانی ژیانی سەرزەوی‌دا، ڕوو لە زانستەکان دەکات و ئاوڕ لە هونەرەکان دەداتەوە و هەموو هێزێکی لەو هونەر و زانستانەوە وەردەخرێت و، لەو ڕێیەوە "زانست" جڵەوی هێز و فەرمانڕەوایی دەخرێتە دەست.

ئنجا دەبینیت قورئانی پیرۆز لە پێش‌دا ڕەوانیی "بەیان" و ڕەوانبێژیی "خوفتار" پێش دەخات و زۆر جار دووپاتیان دەکاتەوە، وەك بڵێی بەم کارەی هێما دەکات بۆ ئەوەی کە ڕەوانبێژی و ڕەوانیی‌خوفتار = کە درەخشانترینی هونەر و زانستەکانن = لە ئاخر زەمان‌دا جوانترین پۆشاك و ڕەنگین‌ترین شێوەیان دەپۆشن، بە ڕادەیەك کە خەڵکی ئەو سەردەم و ڕۆژخارە تیژترین چەکی خۆیان لە ڕەوانی و سیحری "بەیان"دا بەدەست دەهێنن و، سامناکترین هێزیشیان لە ڕەوانبێژیی خوفتار و دەربڕین‌دا وەردەخرن، کاتێ کە بیر و باوەڕەکانیان ڕوون دەکەنەوە و دەیانەوێت قەناعەتیش بە کەسانی تر ببەخشن، یان کاتێ کە ڕا و بڕیارەکانیان لە زەمینەی واقیع‌دا پیادە و جێ‌بەجێ دەکەن!

پوختەی ئەمانەی پێشوو:

زۆربەی ئایەتە پیرۆزەکان، کلیلی خەزێنەی کەماڵێکی بەرز و خەڵجینەیەکی زانستیی مەزنن. خەر حەز دەکەیت بگەیتە ئاسمانەکانی قورئانی پیرۆز و ئەستێرەی ئایەتەکانی، ئەوا هەر (بیست وتەکانی پێشوو) بکە بە بیست پلەی پلیکانەیەك تاکو بگەیتە ئەوێ[5] ئنجا بەم بیست وتەیە مەودای درەخشانیی خۆری قورئانی پیرۆز ببینە و، سەرنج بدە و بزانە کە چۆن قورئانی پیرۆز ڕووناکیی خۆی بەسەر حەقیقەتەکانی ئولووهییەت و حەقیقەتەکانی بوونەوەراندا پەخش دەکات و، چۆن ڕووناکییە درەخشانەکەی سەرجەمی بوونەوەران دەخڕێتەوە.

ئەنجام:

مادەم ئەو ئایەتانەی کە تایبەتن بە موعجیزاتی پێغەمبەرانەوە = درووودیان لەسەر بێت = جۆرە ئاماژەیەکیان بۆ کارە دەراساکانی پێشکەوتن و زانستی و پیشەسازیی ئێستا تێدایە و، جۆرە تەعبیرێکیان بەکار هێناوە دەڵێی دوا سنووری ئەو زانست و پیشەسازییانە دەستنیشان دەکەن.. مادەم بێ هیچ خۆمانێکیش چەسپاوە، تەنانەت زانایان ڕاوبۆچوونیان لەوەدا یەکانگیر بووە کە هەموو ئایەتێك دارای خەڵێ دەلالەتن لەسەر چەندین واتای جۆراوجۆر.. مادەم چەندەها فەرمانی ڕەها بۆ مرۆڤ دەرکراوە کە شوێن پێی پێغەمبەران = درووودیان لەسەر بێت = هەڵبگرن و چاویان لێ بکەن.. ئەوا دەتوانرێت بوترێت:

هاودەم لەخەڵ ئەو واتا ڕاشکاوانەی کە ئایەتەکانی پێشوو دەیاندەن بە دەستەوە، بە شێوازی "ئاماژە"ش خەڵێ دەلالەتی شەوقبەخش و هاندەریشیان تێدایە بۆ خڕنگترین زانست و تەکنۆلۆژیای ئادەمیزاد.

دوو وەڵامی گرنگ بۆ دوو پرسیاری سەرنج ڕاکێش

پرسیاری یەکەم:

ئەخەر دەڵێیت: خۆ قورئانی پیرۆز لەبەر مرۆڤ نازڵ بووە، ئەدی بۆچی بە ڕاشکاوی لە کارە دەراساکانی شارستانێتیی نوێ نادوێت، کە بەلای مرۆڤەوە زۆرخڕنگن.. بەڵکو تەنها بە "هێمایەکی سادە" یان "ئاماژەیەکی پەنهان و ناسك" یان "بێدارییەکی لاواز" بەسەریان دەکات؟

وەڵام:

کاره دەراساکانی شارستانێتیی مرۆڤ بەلای قورئانەوە شایانی لەوە زیاتر نین. چونکە ئەرکی سەرەکیی قورئانی پیرۆز بریتی‌یە لەوەی کاروبار و کەمالاتی "بازنەی پەروەردخاریتی" و کارمەندی و ئەرك و حاڵەتەکانی "بازنەی بەندایەتی" فێری خڕۆی مرۆڤ بکات.

لەبەر ئەوە، ماف و بەشی کارە دەراساکانی مرۆڤ لەو دوو بازنەیەدا، جگە لە هێمایەکی لاواز و ئاماژەیەکی پەنهان چیی تر نی‌یە. دەنا خەر ئەو کارە دەراسایانە داوای مافی خۆیان لە: "بازنەی پەروەردخاریتی" بکەن، تەنها ماف و بەشێکی کەمیان دەکەوێت..

بۆ نموونە: ئەخەر فڕۆکەی دەستکردی مرۆڤ[6] داوا لە قورئانی پیرۆز بکات و بڵێت:

= "مافی باس کردن و جێگایەکم لە نێوان ئایەتەکاندا بدەرێ"..

ئەوا فڕۆکەکانی بازنەی پەروەردخاریتی = کە زەوی و مانگ و سەرجەم هەسارەخەڕۆکەکانن = لێی ڕادەپەڕن و، بە زمانی قورئانی پیرۆزەوە پێی‌دەڵێن:

= (تۆ تەنها بە ئەندازەی قەبارەکەت دەتوانیت جێگای خۆت لێرەدا بگریت، نەك زیاتر).

هەروەها ئەخەر کەشتیی بندەریایی(**غوّاصة**)ی دەستکردی ئادەمیزاد بیەوێت لە نێوان ئایەتە پیرۆزەکاندا جێگایەك بۆ خۆی پەیدا بکات، ئەوا غەوواصەکانی ئەو بازنەیە (کە بریتین لەخۆی زەویی مەلەوانی ناو زەریای هەوا و، ئەو ئەستێرانەش کە سەر دەریای**"أثیر"** کەوتوون) لێی دێنە پێش و پێی دەڵێن:

= (جێی تۆ لە نێوان ئێمەدا هێندە بچووکە وەختە هەر بە چاو نەبینرێت)!

هەروەها ئەخەر "کارەبا" بە خۆی و چرا پرشنگدارەکانیەوە، کە وەك ئەستێرەوان، بیەوێت بڕواتە ناو حەرەمی ئایەتەکانی قورئانەوە، ئەوا چراکانی ئەو بازنەیە = کە بریتین لە خۆر و خەلەستێرە و ئەستێرەکانی ڕازێنەری ئاسمان = بەرپەرچی دەدەنەوە و دەڵێن:

= (تۆ تەنها بە ئەندازەی ڕووناکی‌یەکەی خۆت دەتوانیت لەخەڵ ئێمەدا بێیتە ناو باس و لێدوانەکانی قورئانەوە)!!

هەروەها ئەخەر کارە دەراساکانی شارستانێتی، بە زمانی سنعەتە وردەکان، داوای مافی خۆیان بکەن و جێگایەکیان بوێت لە نێوان ئایەتەکاندا، ئەوا تەنها یەك دانە مێش دەچێت بەخژیاندا و، دەڵێت:

= بێدەنگ بن! ئێوە تەنانەت بە ئەندازەی یەك دانە باڵێشم مافی قسەتان نی‌یە! چونکە ئەخەر سەرجەمی داهێنان و سنعەتەکانتان، کە بەهۆی دەستکەوتی ویستی هەندەکیی مرۆڤەوە دۆزراونەتەوە، هاودەم لەخەڵ هەموو ئامراز و ئامێرە وردەکانتاندا کۆ بینەوە، هێشتا بە ئەندازەی ناسکیی کۆئەندامەکان و وردەکاریی سنعەتی جەستەی من سەرسووڕهێنەرتر دەرناچن! ئەوەتا ئەم ئایەتە پیرۆزەی خوارەوە هەمووتان بێدەنگ دەکات:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوِاجْتَمَعُوا لَهُ وَاِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبابُ شَيْئاً لا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطالِبُ والْمَطْلُوبُ﴾ (الحج:٧٣).

ئنجا ئەخەر ئەو کارە دەراسایانە بۆ "بازنەی بەندایەتی" بڕوانن و داوای مافی خۆیانی لێ بکەن، ئەوا وەڵامێکی وەك ئەمەی خوارەوەی لێ وەردەخرن:

= (پەیوەندیی ئێوە لەخەڵ ئێمەدا زۆر کەم و لاوازە. ئێوە ناتوانن بە ئاسانی بێنە ناو بازنەکەمانەوە، چونکە ڕێبازی ئێمە بریتی‌یە لەوەی کە:

دنیا میوانخانەیە و، مرۆڤ بۆ ماوەیەکی کەم بە میوانی تیای‌دا دەمێنێتەوە. لەو ماوە کەمەش‌دا خەلێ ئەرکی زۆری خراوەتە ئەستۆ و دەبێ لەم تەمەنە کورتەدا سەرجەم پێداویستی‌یەکانی ژیانی هەتاهەتایی ئامادە بکات. لەبەر ئەوە، دەبێ مرۆڤ ئەو شتانە پێش بخات کە لە هەموو شتێکی ترخرنگ‌تر و پێویست‌ترن..

کەچی ڕوخساری زۆربەی ئێوە وا دێتە پێش‌چاو کە لە ژێر پەردەی غەفڵەت و خاڵتەوخەپی بێ‌هوودەدا بە خۆش‌ویستنی دنیا چنرابێت. وەك بڵێی دنیا بەلاتانەوە خانەی مانەوە و مەڵبەندی نەمری بێت. لەبەر ئەوە، بەشی ئێوە لە ناوەندی

"بازنەی بەندایەتی"دا = کە لەسەر بناغەی ڕێنمایی حەق و بیرکردنەوە لە ئاسەوارەکانی دواڕۆژدا بنیات نراوە = زۆر زۆر کەمە.

بەڵام ئەگەر لەناو ئێوەدا یان لە پشتی ئێوەوە چەند پیشەسازێکی کارامە و چەند داهێنەرێکی خاوەن بەهرە و ئیلهامبۆکراو هەبن = کە ئەمانەش زۆر کەمن = و کارەکانیان بە بێ‌گەردی و بە مەبەستی سوودگەیاندن بە بەندەکانی خوا، ئەنجام بدەن = کە ئەمەش بەندایەتی‌یەکی بەنرخە = و لەبەر حەوانەوە و بەرژەوەندیی خەڵکی و ئامانجی پێشکەوتن و کەماڵی ژیانی کۆمەڵایەتی ماندوو بن و بۆ کارەکانیان لێ ببڕێن، ئەوا ئەم هێما و ڕێنمایی‌یانەی قورئانی پیرۆز = بێ هیچ گومانێك = سەروزیادی ئەو مرۆڤە هەست ناسکانەیە و بەسە بۆ ئەوەی کە ڕێز لە کارامەیی ئەوان بنێت و بۆ تێکۆشان وماندووبوون لەو بوارانەدا هانیان بدات).

پرسیاری دووهەم:

ئەگەر دەڵێیت: (دوای ئەم لێکۆڵینەوەیە هیچ گومانێکم لە دڵدا نەما. چونکە بە دڵنیایی‌یەوە بۆم چەسپا و بە دڵ تەسدیقی ئەوەم کرد کە: قورئانی پیرۆز سەرجەم پێداویستی‌یەکانی بەختەوەریی دنیا و قیامەتی تێدایە، هەریەکەیان بە گوێرەی نرخ و گرنگیی خۆی. ئەوەتا گەلێ هێما و ئاماژە لە قورئانی پیرۆزدا هەن سەبارەت بە کارە دەراساکانی شارستانێتیی نوێ. تەنانەت سەرباری ڕاستی‌یە گرنگەکانی، ئاماژەشی تێدایە بۆ گەلێ ڕاستیی تری جگە لەوانەش. بەڵام ئایا بۆچی قورئانی پیرۆز بە ڕاشکاویی تەواو لەو کارە دەراسایانە نادوێت، تاکو کافرە سەرسەختەکان ناچاری تەسدیق و باوەڕهێنان بکات و، دڵی ئێمەش دڵنیا ببێت و بحەوێتەوە)؟

وەڵام:

"ئایین" ئیمتیحانە و، داخوازی و تەکلیفەکانی خوای گەورەیش تاقیکردنەوەن، تاکو ڕۆحیانەتە "بەرز" و "نزمەکان" پێشبڕکێ بکەن و لە ئەنجامدا لە یەك جیا ببنەوە!

بەڵێ، هەروەك کانزا بە ئاگر تاقی‌دەکرێتەوە تاکو "ئەڵماس" لە "خەڵووز" و "زێڕ"یش لە "خڵ" جیا بکرێنەوە، داخوازی و تەکلیفەکانی خواوەندیش لەم

خانەی تاقیکردنەوەیەی دنیادا، بە هەمان جۆرن، تاکو ئەم دنیایە ببێت بە بواری تاقیکردنەوە و مەیدانی پێشبڕکێ بۆ ئەوەی خەوهەرەخڕانبەهاکانی کانگای **فیطر**ەتی مرۆڤ لە کانزا بێ‌نرخەکان جیا بکرێنەوە!

جا مادەم قورئانی پیرۆز لەم خانەی تاقی کردنەوەیەی دنیادا لە شێوەی ئیمتیحاندا بۆ مرۆڤ نازڵ بووە، تاکو لەم مەیدانی پێشبڕکێ‌یەدا خۆی پێ‌بگەیەنێت، ئەوا دەبێ تەنها بە ئاماژەکردن لەو کاروبارە غەیبی‌یانەی دنیا بدوێت کە لە پاشەڕۆژدا بە ئاشکرا بۆ هەموان دەردەکەون.. دەرخایەکیش بۆ عەقڵ دەکاتەوە کە بە ئەندازەی چەسپاندنی بەڵگەکانی بێت..

دەنا خەر قورئانی پیرۆز ئەو شتانەی بێ پەردە و ڕاستەوخۆ باس بکردایە، ئەوا "حیکمەتی تەکلیف" نەدەما و، ئەو شتانەش دەبوون بە ئاسایی و بەدیهی، وەك ئەوەی بە ئاشکرا لە ئاسماندا بە ئەستێرەکان **"لا إله إلاّ الله"** بنووسرایە! چونکە ئەو کاتە خەڵکی، بیانویستایە و نەیانویستایە، ناچار دەبوون تەسدیقی بکەن! دیارە ئەو کاتەش هیچ پێشبڕکێ و تاقی کردنەوەیەك و ئنجا هیچ لێك‌جیاکردنەوەیەك لەخۆڕێ‌دا نەدەبوو، پاشان ئەو ڕۆحە نزمانەی کە چەشنی خەڵووزن، لە ڕۆحیانەتە بەنرخە ئەڵماس‌ئاساکان جیا نەدەکرانەوە[7]!

بە پوختی:

قورئانی پیرۆز دانایە، هەموو شتێك پلە و پایەی خۆی بۆ دادەنێت و، لە پێش سێ‌سەد و پەنجا ساڵ و لە پشتی پەردەی غەیبەوە ئەو بەروبوومانەی پێشکەوتنی شارستانێتیی مرۆڤی = کە بە تاریکایی ئایندە داپۆشرابوون = زۆر باشتر و ڕوونتر بینیوە لەوەی کە ئێستا خۆمان دەیانبینین. کەواتە قورئانی پیرۆز خوفتاری کەسێکە کە لە یەك کاتدا سەرجەم زەمانەکان و کاروبار و شتانی ناویشیان پێکەوە دەبینێت.

ئەمە بریسکانەوەی ئیعجازی قورئان بوو، کە بە ڕووی موعجیزاتی پێغەمبەرانەوە دەدرەوشایەوە.

اللهمَ فَهِّمْنا أسرار القرآن ووفقنا لخدمته في كل آن وزمان.

(**سُبْحانَكَ لا عِلْمَ لنا اِلاّ ما علَّمْتَنا اِنّكَ اَنتَ العليم الحكيم**).

﴿رَبَّنَا لا تُؤاخِذْنا إنْ نسينا أو أخطأنا﴾.

اللهم صلِّ وسلِّم وبارك وكرِّم علـى سيدنا ومولانا محمد، عبدك ونبيك ورسولك النبي الأمي وعلـى آله وأصحابه وأزواجه وذرياته، وعلـى النبيين والمرسلين والملائكة المقربين والأولياء والصالحين، أفضل صلاة وأزكى سلام وأنمى بركات، بعدد سور القرآن وآياته وحروفه وكلماته ومعانيه وإشاراته ورموزه ودلالاته، واغفر لنا وارحمنا والطف بنا يا إلـهنا يا خالقنا بكل صلاة منها، برحـمتك يا أرحم الراحـمين.

والحمد لله رب العالمين.

آمين.

---

[1] مەبەست یەکەم ساڵی جەنگی جیهانیی یەکەمە. (وەرگێڕ)

[2] ئەم ڕستەیە ئاماژە دەکات بۆ ئەوەی کە ئەو شتەی جیهانی ئیسلامیی بە کۆت و زنجیری خۆی بەستەوە و دیلی کردن، بریتی‌یە لە شەمەندەفەر کە بە هۆیەوە کافران بەسەر موسڵمانان‌دا سەرکەوتن. (دانەر)*

* مەبەستی دانەر ئەو کارەساتەیە کە لە جەنگی یەکەمی جیهانی‌دا کافران بەسەر موسڵمانانیان‌دا هێنا. (وەرگێڕ)

[3] ڕستەی: ﴿**یَكادُ زَیْتُها یُضيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نارٌ**﴾ ئەو هێمایە ڕوون دەکاتەوە. (دانەر)

[4] یەکێك لە تەفسیرەکان دەڵێت: ئەگەر خوای گەورە نەیفەرمووایە: ﴿**سَلاماً**﴾ ئەوا ساردیی ئاگرەکە حەزرەتی ئیبراهیمی دەسووتاند! (دانەر)

[5] تەنانەت هەر سی‌وسێ وتە و سی‌وسێ مەکتووب و سی‌ویەك بریسکە و سیازدە تیشکەکان، پەیژەیەکی سەدوبیست پلیکانەیی پێك‌دەهێنن بۆ ئەو بەرزبوونەوەیە. (دانەر)

[6] لەم بازنە و باسە جیددی‌یەدا قەڵەم = بێ ویستی خۆم = بەرەو ئەم گفتوگۆ نیانە ملی نا و، منیش وازم لێ هێنا. هیوادارم نیانیی ئەم شێوازە جیددییەتی بابەتەکە نەشێوێنێ. (دانەر)

[7] ئەو کاتە ئەبووجەهلی لەعنەتی و ئەبوو بەکری صیددیق = خوای لێ ڕازی بێت = لە یەك ئاستدا دەردەکەوتن و تەکلیف لەگۆڕێدا نەدەما. (دانەر)